

TADEUSZ KALUŻNY SCJ
Wydział Teologiczny UPJPII

Ordynacja kobiet w dokumentach międzykościelnych dialogów teologicznych

Ordination of Women in the Documents of Theological Dialogues between the Churches

Abstract

In the article, the author has presented the positions of Churches and Church communities concerning priestly ordination of women which are included in the documents of theological dialogues between the Churches. The presentation has been divided into four parts. The first part is a general presentation of the dialogue texts in which references to women's ordination can be found. The next part is a discussion of the arguments presented in the dialogue texts which underlay either rejection or acceptance of women's ordination practice. The arguments of the opponents are the following: for the first, the continuous Tradition of the Church evidenced by the Holy Scripture, for the second, anthropology, for the third, liturgical symbolism, for the fourth, negative social and ecumenical implications of such a decision. The proponents point to the Holy Scripture and Tradition/tradition, God's call, liturgical symbols, sufficient reasons missing to question this practice, and the necessity to consider the social and cultural transformations and the new needs of the Church. In the final part, the author points out the problems and difficulties in coming to terms the solving of which will have essential influence upon further dialogue on the issue. The problems mentioned in the dialogue documents concern interpretation of Biblical texts, understanding of Tradition/tradition, understanding of the Holy Spirit in the Church, relation to cultural and social determinants and the role and place of the investigated issue in the theological reflection of the parties in dialogue.

Keywords: ordination of women, priesthood, woman, ecumenical dialogue.

Streszczenie

W artykule ukazano stanowisko Kościołów i Wspólnot kościelnych na temat ordynowania kobiet do kapłaństwa, zawarte w dokumentach międzykościelnych dialogów teologicznych. Temat został rozwinięty w czterech częściach. Najpierw dokonano ogólnej prezentacji tekstów dialogowych, w których znajdujemy odniesienia do ordynacji kobiet. Następnie omówiono prezentowane w dokumentach dialogowych argumenty, które znajdują się u podstaw odrzucenia bądź też przyjęcia praktyki ordynacji kobiet. Argumenty przeciwników to: nieprzerwana Tradycja Kościoła poświadczona w Piśmie św., antropologia, symbolizm liturgiczny oraz negatywne implikacje społeczne i ekumeniczne tego rodzaju decyzji. Zwolennicy ze swej strony wskazują na Pismo św. i Tradycję/tradycję, wezwanie Boże, symbolikę liturgiczną, brak wystarczających racji kwestionujących tę praktykę oraz konieczność uwzględnienia przemian społeczno-kulturowych i nowych potrzeb Kościoła.

W końcowej części zwrócono uwagę na problemy i trudności na drodze porozumienia, których rozwiązanie będzie miało istotny wpływ na dalszy dialog w tej sprawie. Odnotowane w dokumentach dialogowych problemy dotyczą interpretacji tekstów biblijnych, rozumienia Tradycji/tradycji, pojmowania Ducha Świętego w Kościele, stosunku do uwarunkowań kulturowych i społecznych oraz roli i miejsca badanego tematu w refleksji teologicznej dialogujących stron.

Słowa kluczowe: święcenia (ordynacja) kobiet, kapłaństwo, kobieta, dialog ekumeniczny

Coraz więcej Kościołów i Wspólnot chrześcijańskich decyduje się na ordynowanie kobiet do kapłaństwa, a także do biskupstwa. Praktyce tej sprzeciwiają się inne Kościoły, zwłaszcza katolicki i prawosławny. W rezultacie ordynacja (święcenia) kobiet stała się w ostatnich dziesięcioleciach jedną z bardziej spornych kwestii w relacjach międzywyznaniowych. Nic więc dziwnego, że sprawa ta stanowi również ważny, a zarazem trudny temat międzykościelnych dialogów teologicznych. Warto zatem prześledzić, jakie stanowisko na temat ordynacji kobiet prezentują na dzień dzisiejszy Kościoły i Wspólnoty kościelne w wypracowanych dokumentach dialogowych?

W celu naświetlenia tej problematyki na początku dokonamy krótkiej prezentacji tekstów dialogowych, w których znajdujemy odniesienia do kwestii ordynacji kobiet (1)¹. Następnie przedstawimy zawarte w interesujących nas dokumentach dialogowych argumenty przeciwko udzielaniu święceń kapłańskich kobietom (2) oraz racje przemawiające za przyjęciem tej praktyki (3). W końcu zwrócimy uwagę na problemy i pytania otwarte, które pojawiły się w toku międzywyznaniowych dialogów na ten temat (4).

1. Teksty dialogowe dotyczące ordynacji kobiet

Tematyka ordynacji kobiet do kapłaństwa urzędowego jest obecna w dokumentach międzykościelnych dialogów doktrynalnych prowadzonych zarówno na forum światowym, jak i lokalnym.

Na forum światowym do interesującego nas problemu odniesiono się w 16 dialogach dwustronnych i dwóch wielostronnych. W ramach tych dialogów wypracowano łącznie 28 dokumentów dialogowych, spośród których 25 w ramach dialogów dwustronnych (uwzględniając wspólne deklaracje zwierzchników stron dialogu). Badany temat pojawia się w następujących dialogach

¹ W opracowaniu uwzględniono zasadnicze dokumenty dialogowe, które w sposób wyraźny i znaczący odnoszą się do badanego tematu.

dwustronnych: katolicko-metodystycznym (2)², anglikańsko-starokatolickim (1)³, anglikańsko-prawosławnym (5)⁴, anglikańsko-katolickim (6)⁵, katolicko-luterańskim (1)⁶, luterańsko-metodystycznym (1)⁷, anglikańsko-metodystycznym (1)⁸, anglikańsko-reformowanym (1)⁹, prawosławno-starokatolickim (2)¹⁰,

² Por. COMMISSIONE MISTA CHIESA CATTOLICA – CHIESA METODISTA MONDIALE, *Rapporto degli anni 1972–1976*, Dublino 1976, nr 102, w: *Enchiridion Oecumenicum. Documenti del dialogo teologico interconfessionale*, t. 1: *Dialoghi internazionali 1931–1984*, red. G. CERETI, S.J. VOICU, Bologna 1986 [= EOe I], 984; COMMISSIONE CONGIUNTA CHIESA CATTOLICA – CONSIGLIO METODISTA MONDIALE, *La tradizione apostolica. Rapporto degli anni 1986–1991*, Singapore 1991, nr 95–98, w: *Enchiridion Oecumenicum. Documenti del dialogo teologico interconfessionale*, t. 3: *Dialoghi internazionali 1985–1994*, G. CERETI, J.F. PUGLISI (red.), Bologna 2004 [= EOe III], 722.

³ Por. CONFERENZA TEOLOGICA FRA ANGLICANI E VECCHICATTOLICI, *Dichiarazione congiunta sull'ordinazione delle donne*, Chichester, 18–22 aprile 1977, w: EOe I, 274–275.

⁴ Por. DONALD COGGAN, ARCIVESCOVO DI CANTERBURY E DEMETRIOS, PATRIARCA DI COSTANTINOPOLI, *Dichiarazione congiunta*, Fanar, 1 maggio 1977, w: EOe I, 263–264; COMMISSIONE DOTTRINALE MISTA ANGLICANA-ORTODOSSA, *Dichiarazione*, Atene, 18 luglio 1978, cz. III–V, w: EOe I, 209–214; COMMISSIONE DOTTRINALE MISTA ANGLICANA-ORTODOSSA, *Rapporto*, Dublino 1984, Wprowadzenie oraz nr 103, w: EOe I, 216–223, 254; ROBERT RUNCIE E DEMETRIOS I, *Comunicato congiunto*, Londra, 9 dicembre 1987, w: *Enchiridion Oecumenicum. Documenti del dialogo teologico interconfessionale*, t. 7: *Dialoghi internazionali 1995–2005*, G. CERETI, J.F. PUGLISI (red.), Bologna 2006 [= EOe VII], 359–360; INTERNATIONAL COMMISSION FOR ANGLICAN-ORTHODOX THEOLOGICAL DIALOGUE, *The Church of the True God. The Cyprus Agreed Statement* (2006), m.in. VII, 20–39; <http://www.anglicancommunion.org/media/103818/The-Church-of-the-True-God.pdf> (7.07.2015).

⁵ Por. COMITATO ANGLICANO-CATTOLICO ROMANO, *Consultazione sull'ordinazione delle donne al sacerdozio*. Rapporto, Versailles (Francia), 27 febbraio – 3 marzo 1978, w: EOe I, 156–159; COMMISSIONE INTERNAZIONALE ANGLICANA-CATTOLICA ROMANA (ARCIC I), *Chiarimento circa la dichiarazione concordata sul ministero e ordinazione*, Salisbury 1979, zwłaszcza nr 1 i 5, w: EOe I, 36–37, 40–41; GIOVANNI PAOLO II I ROBERT RUNCIE, *Dichiarazione comune*, 2 ottobre 1989, w: EOe III, 135–136; COMMISSIONE INTERNAZIONALE ANGLICANA-CATTOLICO ROMANA (ARCIC II), *Dichiarazione congiunta „La chiesa come comunione”*, Dublino, settembre 1990, nr 57, w: EOe III, 50–51; M. SANTER – C. MURPHY-O'CONNOR, COPRESIDENTI DELL'ARCIC II, *Dichiarazione di presentazione delle „Chiarificazioni su certi aspetti delle dichiarazioni concordate su eucaristia e ministero*, 1994, w: EOe III, 158–159; COMMISSIONE INTERNAZIONALE ANGLICANO-CATTOLICA ROMANA PER L'UNITÀ E LA MISSIONE, *Crescere insieme nell'unità e nella missione* (2006), nr 61, „Il Regno-documenti” (2008) nr 1, 22.

⁶ Por. RZYMSKOKATOLICKO-EWANGELICKO-LUTERAŃSKA KOMISJA MIESZANA, *Urząd duchowny w Kościele*, Lantana (Floryda), 13 marca 1981, nr 25, w: *Blżej Wspólnoty. Katolicy i luteranie w dialogu 1965–2000*, K. KARSKI, S.C. NAPIÓRKOWSKI (red.), Lublin 2003, 248–249. Tekst wł.: EOe I, 715–716; S.C. NAPIÓRKOWSKI, *Ordynacja kobiet według międzykościelnych dialogów teologicznych*, „Collectanea Theologica” 64 (1994) nr 1, 76–80.

⁷ Por. COMMISSIONE CONGIUNTA FEDERAZIONE LUTERANA MONDIALE – CONSIGLIO METODISTA MONDIALE, *Rapporto „La chiesa comunità di grazia” sul dialogo 1979–1984*, giugno 1984, nr 37, w: EOe I, 1162–1163.

⁸ Por. COMMISSIONE INTERNAZIONALE ANGLICANA – METODISTA, *Condividere nella comunione apostolica. Rapporto 1988–1996* (Lake Junaluska, gennaio 1996), nr 55–56, w: EOe VII, 335–336.

⁹ Por. COMMISSIONE INTERNAZIONALE ANGLICANA – RIFORMATA, *Rapporto 1981–1984 „Il regno di Dio e la nostra unità”*, Woking (Inghilterra), giugno 1984, nr 98–104 oraz „Raccomandazioni” (sezione VI, domande 10–12), w: EOe I, 1310–1313, 1328.

¹⁰ Por. COMMISSIONE TEOLOGICA MISTA ORTODOSSA-VECCHICATTOLICA, *Dichiarazione comune sulla dottrina sacramentale, sull'escatologia e sulla comunione ecclesiale* (Amersfoort 1985, Kavala 1987), cz. V.7, nr 4, w: EOe III, 1164; CONSULTAZIONE ORTODOSSA-VECCHICATTOLICA, *Riflessioni comuni sulla posizione della donna nella chiesa e sull'ordinazione delle donne come problema ecumenico*, Levidia (Grecia) e Konstancin (Polonia) 1996, w: *Enchiridion Oecumenicum. Documenti*

reformowanych z Uczniami Chrystusa (1)¹¹, katolicko-prawosławnym (1)¹², baptyściano-luterańskim (1)¹³, chrześcijan orientalnych (przedchalcedońskich) z reformowanymi (1)¹⁴; adwentystyczno-reformowany (1)¹⁵, anglikańsko-luterańskim (1)¹⁶, rzymskokatolicko-starokatolickim (1)¹⁷. Gdy chodzi o dialog wielostronny, na uwagę zasługują prace Komisji „Wiara i Ustrój” Światowej Rady Kościołów (2)¹⁸ oraz dialog doktrynalny Wspólnoty Kościołów Ewangelickich w Europie (1)¹⁹.

Natomiast na forum lokalnym do kwestii ordynacji kobiet odniesiono się w 17 dialogach, w tym w 15 dialogach dwustronnych. W ramach tych dialogów wypracowano łącznie 25 tekstów, spośród których dwa w dialogach wielostronnych. Chodzi o następujące dialogi lokalne: Australia – anglikanie z Uczniami Chrystusa (Kościołami Chrystusa) (1)²⁰, luteranie z Kościołem Zjednoczonym

del dialogo teologico interconfessionale, t. 8: *Dialoghi locali 1995–2001*, G. CERETI, J.F. PUGLISI (red.), Bologna 2007 [= EOe VIII], 916–921.

¹¹ Por. RAPPRESENTANTI DEL CONSIGLIO CONSULTIVO ECUMENICO DEI DISCEPOLI DI CRISTO – RAPPRESENTANTI DELL’ALLEANZA MONDIALE DELLE CHIESE RIFORMATE, *Rapporto „Verso una più stretta koinonia”*, Birmingham 1987, cz. III. C, nr 36, w: EOe III, 1046.

¹² Por. MIĘDZYNARODOWA KOMISJA MIESZANA DO DIALOGU TEologicznego między Kościołem Rzymskokatolickim a Kościołem Prawosławnym, *Sakrament kapłaństwa w sakramentalnej strukturze Kościoła ze szczególnym uwzględnieniem znaczenia sukcesji apostołskiej dla uświęcenia i jedności Ludu Bożego*, Uusi Valamo 1988, nr 32, w: W. HRYNIEWICZ, *Kościoły siostrzane: dialog katolicko-prawosławny 1980–1991*, Warszawa 1993, 61.

¹³ Por. ALLEANZA BATTISTA MONDIALE – FEDERAZIONE LUTERANA MONDIALE, *Rapporto di Ginevra*, 1990, nr 25, w: EOe III, 283.

¹⁴ Por. CHIESE ORTODOSSE ORIENTALI – ALLEANZA MONDIALE DELLE CHIESE RIFORMATE, *Rapporto di Antelias* (2001), nr 56–57, 60, 74 w: EOe VII, 1414–1415.

¹⁵ Por. CHIESA AVVENTISTA DEL SETTIMO GIORNO – ALLEANZA RIFORMATA MONDALE, *Rapporto del dialogo teologico internazionale sul tema „La chiesa nell’ambito dell’eredità della Riforma: la sua missione in un mondo di diffusa ingiustizia e di distruzione ecologica* (Jongny sur Vevey (Svizzera), 1–7 aprile 2001, nr 40, w: EOe VII, 417–418.

¹⁶ Por. GRUPPO INTERNAZIONALE DI LAVORO ANGLICANO-LUTERANO, *Rapporto „Crescita nella comunione”*, maggio 2002, nr 153, w: EOe VII, 281.

¹⁷ Por. MIĘDZYNARODOWA KOMISJA DO DIALOGU TEologicznego między Kościołem Rzymskokatolickim a Konferencją Biskupów Starokatolickich, *Kościół i wspólnota kościelna*, Salzburg (Austria) 2009, „Studia i Dokumenty Ekumeniczne” 27 (2011) nr 1–2, 87–91, 93.

¹⁸ Por. COMMISSIONE FEDE E COSTITUZIONE DEL CONSIGLIO ECUMENICO DELLE CHIESE, *Un solo battesimo, una sola eucaristia e un reciproco riconoscimento dei ministeri*, Accra 1974, nr 64–69, w: EOe I, 1377–1380; KOMISJA „WIARA I USTRÓJ” ŚWIATOWEJ RADY KOŚCIOŁÓW, *Chrzest, Eucharystia i Posługiwanie duchowne*. Dokument z Limy (1982), „Posługiwanie duchowne” nr 18, w: *Chrzest. Eucharystia. Posługiwanie duchowne. Dokument z Limy 1982. Tekst i komentarze*, P. KANTYKA, PAWŁOWSKI, M. SKŁADANOWSKI (red.), Lublin 2012, 54–55; S.C. NAPIÓRKOWSKI, *Ordynacja kobiet*, 74–75.

¹⁹ Por. WSPÓLNOTA KOŚCIOŁÓW EWANGELICKICH W EUROPIE, *Urząd – ordynacja – episkopé* (2011), nr 58–60 oraz Apendyks, nr 52–58, „Studia i Dokumenty Ekumeniczne” 29 (2013) nr 1–2, 115–116, 140–143.

²⁰ Por. CHIESA ANGLICANA D’AUSTRALIA – CHIESE DI CRISTO, *Rapporto sulle conversazioni*, novembre 1985, nr 13, w: EOe VIII, 96.

w Australii (1)²¹; Finlandia – luteranie z Wolnym Kościołem Finlandii (1)²²; Kanada – anglikańsko-katolicki (2)²³, katolicko-luterański (1)²⁴; Niemcy – luterańsko-starokatolicki (1)²⁵, katolicko-prawosławny (1)²⁶; Norwegia – luterańsko-metodystyczny (1)²⁷; USA – katolicy i prezbiterianie reformowani (1)²⁸, anglikańsko-katolicki (6)²⁹, anglikańsko-prawosławny (1)³⁰, katolicko-prawosławny (3)³¹, luterańsko-reformowany (1)³², katolicko-metodystyczny (1)³³;

²¹ Por. CHIESA LUTERANA D'AUSTRALIA – CHIESA UNITA IN AUSTRALIA, *Il ministero*, dicembre 1986, nr 5.1–2, w: EOe VIII, 323–324.

²² Por. GRUPPO DI DIALOGO FRA LUTERANI FINLANDESI E CHIESA LIBERA DI FINLANDIA, *Rapporto e raccomandazioni*, 1984, nr 1.2.3, w: *Enchiridion Oecumenicum. Documenti del dialogo teologico interconfessionale*, t. 4: *Dialoghi locali 1988–1994*, G. CERETI, J.F. PUGLISI (red.), Bologna 1996 [= EOe IV], 148.

²³ Por. GRUPPO DI LAVORO ANGLICANO-CATTOLICO DEL CANADA, *Note circa „Osservazioni sul Rapporto finale dell'ARCIC” pubblicate dalla Congregazione per la dottrina della fede*, aprile 1983, B.II.3, w: *Enchiridion Oecumenicum. Documenti del dialogo teologico interconfessionale*, t. 2: *Dialoghi locali 1965–1987*, G. CERETI, J.F. PUGLISI (red.), Bologna 1988 [= EOe II], 102–104, 121; GRUPPO DI DIALOGO FRA ANGLICANI E CATTOLICI IN CANADA, *Dichiarazione congiunta sull'esperienza dei ministeri delle donne*, Toronto – Ottava, 11 aprile 1991, w: EOe IV, 25–70.

²⁴ Por. GRUPPO DI DIALOGO FRA LUTERANI E CATTOLICI IN CANADA, *Dichiarazione congiunta*, giugno 1992, II.C.1., III.A.2., w: EOe IV, 108–109, 111.

²⁵ Por. GRUPPO DI LAVORO VECCHIOCATTOLICO ED EVANGELICO LUTERANO DELLA BAVIERA, *Memorandum sul ministero ecclesiastico*, Norimberga, 20 ottobre 1984, w: EOe II, 718.

²⁶ Por. COMMISSIONE MISTA DELLA METROPOLIA GRECO-ORTODOSSA IN GERMANIA E DELLA CONFERENZA EPISCOPALE TEDESCA, *Il sacramento dell'ordine (vescovo-presbitero-diacono)*. Sussidio teologico-pastorale, Bonn 2005, nr 11, w: *Enchiridion Oecumenicum. Documenti del dialogo teologico interconfessionale*, t. 10: *Dialoghi locali 2002–2005*, G. CERETI, J.F. PUGLISI (red.), Bologna 2010 [= EOe X], 274.

²⁷ Por. CHIESA [LUTERANA] DI NORVEGIA – CHIESA METODISTA IN NORVEGIA, *Comunione di grazia. Rapporto dei dialoghi*, Oslo, Quaresima 1994, nr 36, w: EOe VIII, 1133.

²⁸ Por. CONSULTA CATTOLICA ROMANA – PRISBITERIANA RIFORMATA DEGLI USA, *Dichiarazione „Il ministero nella chiesa”*, Richmond (Virginia), 30 ottobre 1971, nr 4a, 13D, w: EOe II, 1669–1671, 1691.

²⁹ Por. CONSULTA ANGLICANA – CATTOLICA ROMANA NEGLI USA, *Commento alla dichiarazione di Canterbury dell'ARCIC*, Vicksburg (Mississippi), 9 gennaio 1974, nr 4, w: EOe II, 1037–1038; *Dichiarazione congiunta sull'unità cristiana e sull'ordinazione delle donne*, 7 novembre 1975, w: EOe II, 1055–1063; *A che punto siamo: una sfida per il futuro. Rapporto di dodici anni di lavoro*, dicembre 1977, B.I.1.–2, w: EOe II, 1092–1093; *Immagini di Dio. Riflessioni sull'antropologia cristiana*, luglio 1983, nr 62–68, w: EOe II, 1118–1120; *Dichiarazione sulle ordinazioni anglicane*, 8 maggio 1990, w: EOe IV, 842; *Rapporto concordato su chiesa locale/chiesa universale*, 15 novembre 1999, w: EOe VIII, 1195.

³⁰ Por. CONSULTA TEOLOGICA ANGLICANA – ORTODOSSA NEGLI USA, *Dichiarazione sull'ordinazione delle donne*, New York, 22–24 gennaio 1976, w: EOe II, 1219–1223.

³¹ Por. CONSULTA ORTODOSSA – CATTOLICA ROMANA NEGLI USA, *La funzione dei vescovi e dei presbiteri*, Washington 1976, III.2, w: EOe II, 1617; *Dichiarazione di accordo sul documento di Lima „Battesimo, eucaristia, ministero”*, 1984, w: EOe II, 1651; *Reazione al documento „Il sacramento dell'ordine nella struttura sacramentale della chiesa (in particolare l'importanza della successione apostolica per la santificazione e l'unità del popolo di Dio)” („Documento di Valamo”)*, Brighton (Massachusetts), 28 ottobre 1989, nr 20, w: EOe IV, 1309.

³² Por. COMMISSIONE LUTERANA – RIFORMATA NEGLI USA, *Un invito all'azione. Rapporto III (1981–1983)*, Philadelphia 1983, nr 8, w: EOe II, 1841–1842.

³³ Por. DIALOGO CATTOLICO ROMANO – METODISTA NEGLI USA, *Dialoghi cattolici-metodisti. Trent'anni di missione e testimonianza* (2001), w: EOe VIII, 1342–1343.

Wielka Brytania – anglikańsko-metodystyczny (1)³⁴. Pozostałe dwa dialogi należy zaliczyć do wielostronnych, a mianowicie: Afryka Południowa – dialog między Kościołami Chrześcijańskimi Afryki Południowej (1)³⁵; Włochy – Teologiczna Grupa Mieszana Sekretariatu do Spraw Działalności Ekumenicznej – SAE (1)³⁶.

W odniesieniu do przywołanych powyżej dialogów międzywyznaniowych należy zauważyć, że tematyka ordynacji kobiet pojawiła się w nich dopiero na początku lat siedemdziesiątych ubiegłego stulecia. Przyczyniła się do tego niewątpliwie wzrastająca w tym czasie liczba Kościołów, które przyjęły praktykę wyświęcania kobiet. Poza tym, w wypracowanych dokumentach tematyka ordynacji kobiet obecna jest w sposób zróżnicowany. Problematyce tej poświęcono w sposób wyłączny tylko 7 niezbyt obszernych tekstów (3 na forum światowym³⁷ i 4 na płaszczyźnie lokalnej³⁸). W pozostałych dokumentach spotykamy jedynie krótkie wzmianki na ten temat. Niemniej jednak liczba tekstów, w których znajdujemy wątki odnoszące się do ordynacji kobiet (łącznie 53 teksty) wskazuje, że tematyka ta spotkała się z dość dużym zainteresowaniem uczestników dialogu. Tego rodzaju zainteresowanie wykazało jedenastu partnerów, licząc jedynie dialogi dwustronne na forum światowym. Najwięcej uwagi poświęcono tej problematyce w dialogach: anglikańsko-katolickim, anglikańsko-prawosławnym i prawosławno-starokatolickim.

W wypracowanych dokumentach strony dialogu przede wszystkim zwracają uwagę na racje, które znajdują się u podstaw odrzucenia bądź też przyjęcia praktyki ordynacji kobiet, starając się tym samym uzasadnić prezentowane w tym względzie stanowisko.

³⁴ Por. CONVERSAZIONI FRA LA CHIESA METODISTA DI GRAN BRETAGNA E LA CHIESA D'INGHILGERRA, „Un patto anglicano-metodista”. *Dichiarazione comune*, 2001, nr 161–162, w: EOe X, 544–545.

³⁵ Por. CHIESE CRISTIANE DEL SUDAFRICA, *Dichiarazione di Rustenburg*, novembre 1990, nr 2.8, w: EOe IV, 661.

³⁶ Por. GRUPPO MISTO DI LAVORO TEOLOGICO DEL SAE, *La donna nella chiesa*, Roma 1987, w: EOe II, 853–856; NOCETTI, *Ordinazione/non-ordinazione delle donne e dialogo ecumenico*, „Credere oggi” 27 (2007), nr 4, 70–72.

³⁷ Por. CONFERENZA TEOLOGICA FRA ANGLICANI E VECCHICATTOLICI, *Dichiarazione congiunta sull'ordinazione delle donne*, Chichester, 18–22 aprile 1977, dz. cyt.; COMITATO ANGLICANO-CATTOLICO ROMANO, *Consultazione sull'ordinazione delle donne al sacerdozio*. Rapporto, Versailles (Francia), 27 febbraio – 3 marzo 1978, dz. cyt.; CONSULTAZIONE ORTODOSSA-VECCHICATTOLICA, *Riflessioni comuni sulla posizione della donna nella chiesa e sull'ordinazione delle donne come problema ecumenico*, Levadia (Grecia) e Konstancin (Polonia) 1996.

³⁸ Por. CONSULTA ANGLICANA – CATTOLICA ROMANA NEGLI USA, *Dichiarazione congiunta sull'unità cristiana e sull'ordinazione delle donne*, 7 novembre 1975, dz. cyt.; CONSULTA TEOLOGICA ANGLICANA – ORTODOSSA NEGLI USA, *Dichiarazione sull'ordinazione delle donne*, New York, 22–24 gennaio 1976, dz. cyt.; GRUPPO MISTO DI LAVORO TEOLOGICO DEL SAE, *La donna nella chiesa*, Roma 1987; GRUPPO DI DIALOGO FRA ANGLICANI E CATTOLICI IN CANADA, *Dichiarazione congiunta sull'esperienza dei ministeri delle donne*, Toronto – Ottava, 11 aprile 1991.

2. Argumenty przeciw udzielaniu święceń kapłańskich kobietom

Zawarte w dokumentach dialogowych argumenty uzasadniające negatywne stanowisko w odniesieniu do święceń kapłańskich kobiet, podzielane przez niektóre Kościoły uczestniczące w dialogu (zwłaszcza katolicki i prawosławny), mają podwójny charakter: doktrynalny i praktyczny³⁹.

Rozpatrując zagadnienie ordynacji kobiet w perspektywie doktrynalnej lub teologicznej, autorzy dokumentów dialogowych odwołują się do Pisma św., Tradycji Kościoła, antropologii i symbolizmu liturgicznego (teologicznego)⁴⁰.

W analizowanych dokumentach dialogowych spotykamy dość liczne odwołania się do Pisma Świętego na potwierdzenie praktyki udzielania święceń kapłańskich wyłącznie mężczyznom. Bardzo często takie odwołania przybierają raczej ogólny charakter. W anglikańsko-prawosławnym Raporcie z Dublina (1984), dla przykładu, strona prawosławna ogólnie stwierdza, że ordynacja kobiet jest przeciwna Pismu Świętemu i Tradycji⁴¹. Natomiast zdecydowanie rzadziej autorzy dokumentów posługują się konkretnymi cytatami biblijnymi dla uzasadnienia szczegółowych aspektów swojego stanowiska. Wśród przywoływanych tekstów – jak o tym świadczą np. dokumenty dialogu anglikańsko-prawosławnego, anglikańsko-reformowanego oraz anglikańsko-katolickiego w USA – znajdujemy w tym kontekście wyraźne odniesienia do Księgi Rodzaju i listów Pawłowych⁴².

Szczególne miejsce wśród racji wysuwanych przeciw ordynacji kobiet zajmuje Tradycja Kościoła. W dialogu anglikańsko-prawosławnym, dla przykładu, strona prawosławna zwraca uwagę, że ordynacja kobiet postrzegana jest jako innowacja, która nie ma żadnego oparcia w świętej Tradycji⁴³. Uczestnicy dialogu

³⁹ „Kościół katolicki, zgodnie ze swoją praktyką i doktryną – czytamy w dokumencie katolicko-luterańskim z 1981 r. – nie czuje się upoważniony do tego, by dopuszczać kobiety do święceń kapłańskich”. Por. RZYMSKOKATOLICKO-EWANGELICKO-LUTERAŃSKA KOMISJA MIESZANA, *Urząd duchowny w Kościele*, Lantana (Floryda), 13 marca 1981, nr 25.

⁴⁰ Por. NOCETI, *Ordinazione/non-ordinazione delle donne*, 73–74; E. PERISSINOTTO, *La questione dell'ordinazione delle donne nei documenti del dialogo ecumenico* (Dissertatio ad licentiam, Pontificium Athenaeum Antonianum, mps), Roma 1997, 37–42.

⁴¹ Por. COMMISSIONE DOTTRINALE MISTA ANGLICANA-ORTODOSSA, *Rapporto*, Dublino 1984, nr 103; INTERNATIONAL COMMISSION FOR ANGLICAN-ORTHODOX THEOLOGICAL DIALOGUE, *The Church of the True God*, VII.37.

⁴² Por. COMMISSIONE DOTTRINALE MISTA ANGLICANA-ORTODOSSA, *Dichiarazione*, Atene, 18 luglio 1978, III.1 i III.6; CONSULTA TEOLOGICA ANGLICANA – ORTODOSSA NEGLI USA, *Dichiarazione sull'ordinazione delle donne*, New York, 22–24 gennaio 1976, 1220; COMMISSIONE INTERNAZIONALE ANGLICANA – RIFORMATA, *Rapporto 1981–1984 „Il regno di Dio e la nostra unità”*, Woking (Inghilterra), giugno 1984, nr 103; CONSULTA ANGLICANA – CATTOLICA ROMANA NEGLI USA, *Immagini di Dio. Riflessioni sull'antropologia cristiana*, luglio 1983, nr 65; CHIESE ORTODOSSE ORIENTALI – ALLEANZA MONDIALE DELLE CHIESE RIFORMATE, *Rapporto di Antelias* (2001), nr 57.

⁴³ Por. COMMISSIONE DOTTRINALE MISTA ANGLICANA-ORTODOSSA, *Dichiarazione*, Atene, 18 luglio 1978, dz. cyt., III.3; D. SALACHAS, *La posizione della Chiesa ortodossa sull'ordinazione delle donne al sacerdozio*, w: *Donna e ministero. Un dibattito ecumenico*, C. MILITELLO (red.), Roma 1991, 518.

precyzują, że nie chodzi tutaj o rzeczywistość statyczną, ale o „żywą i twórczą” Tradycję Kościoła⁴⁴. Podkreślają, że Pismo Święte i Tradycja Kościoła w sposób jasny wykluczają możliwość urzędowego kapłaństwa kobiet⁴⁵. Podobnie katolicycy w dialogu z metodystami odwołaniem do Tradycji uzasadniają swoje negatywne stanowisko w sprawie święceń kobiet⁴⁶. Autorzy katolicko-prawosławnego dokumentu z Valamo (1988) wskazują na potrzebę „wierności” tradycji historycznej i teologicznej, zgodnie z którą wyświęca się do posługiwania kapłańskiego jedynie mężczyzn⁴⁷. Katolicycy uczestnicy dialogu podkreślają, że Kościół katolicki nie jest upoważniony do autoryzacji takiej ewolucji aktualnej praktyki święceń kapłańskich, która prowadziłaby do zerwania z Tradycją⁴⁸. Dla strony prawosławnej zmiana opartej o Tradycję i świadectwa biblijne praktyki udzielania święceń wyłącznie mężczyznom oznaczałoby naruszenie porządku ustanowionego przez Boga w stworzeniu⁴⁹.

W celu uzasadnienia swojego stanowiska Kościoły wykluczające święcenia kapłańskie kobiet odwołują się do argumentacji antropologicznej. W dokumentach dialogu anglikańsko-prawosławnego, dla przykładu, strona prawosławna podkreśla, że Bóg stworzył człowieka na swój obraz jako mężczyznę i kobietę, ustanawiając zróżnicowanie w funkcjach i darach, które wzajemnie się uzupełniają, ale nie zawsze są wymienne, jak w przypadku rodziny czy kapłaństwa. W tym kontekście prawosławni uczestnicy dialogu negatywnie oceniają współczesne tendencje, które zmierzają do traktowania w sposób wymienny ról i funkcji mężczyzn i kobiet, co prowadzi do odhumanizowania życia⁵⁰.

⁴⁴ Por. COMMISSIONE DOTTRINALE MISTA ANGLICANA-ORTODOSSA, *Dichiarazione*, Atene, 18 luglio 1978, III.4.

⁴⁵ Por. CONSULTA TEOLOGICA ANGLICANA – ORTODOSSA NEGLI USA, *Dichiarazione sull'ordinazione delle donne*, New York, 22–24 gennaio 1976, 1220.

⁴⁶ Por. COMMISSIONE CONGIUNTA CHIESA CATTOLICA – CONSIGLIO METODISTA MONDIALE, *La tradizione apostolica. Rapporto degli anni 1986–1991*, Singapore 1991, nr 97.

⁴⁷ Por. MIĘDZYNARODOWA KOMISJA MIESZANA DO DIALOGU TEOLOGICZNEGO MIĘDZY KOŚCIOŁEM RZYMSKOKATOLICKIM A KOŚCIOŁEM PRAWOSŁAWNYM, *Sakrament kapłaństwa w sakramentalnej strukturze Kościoła ze szczególnym uwzględnieniem znaczenia sukcesji apostołowej dla uświęcenia i jedności Ludu Bożego*, Uusi Valamo 1988, nr 32; COMMISSIONE INTERNAZIONALE ANGLICANA – RIFORMATA, *Rapporto 1981–1984 „Il regno di Dio e la nostra unità”*, Woking (Inghilterra), giugno 1984, nr 103a; COMMISSIONE CONGIUNTA CHIESA CATTOLICA – CONSIGLIO METODISTA MONDIALE, *La tradizione apostolica. Rapporto degli anni 1986–1991*, Singapore 1991, nr 97.

⁴⁸ Por. COMMISSIONE INTERNAZIONALE ANGLICANA-CATTOLICO ROMANA (ARCIC II), *Dichiarazione congiunta „La chiesa come comunione”*, Dublino, settembre 1990, nr 57; MIĘDZYNARODOWA KOMISJA DO DIALOGU TEOLOGICZNEGO MIĘDZY KOŚCIOŁEM RZYMSKOKATOLICKIM A KONFERENCJĄ BISKUPÓW STAROKATOLICKICH, *Kościół i wspólnota kościelna*, Salzburg (Austria) 2009, nr 57–58.

⁴⁹ Por. CONSULTA TEOLOGICA ANGLICANA – ORTODOSSA NEGLI USA, *Dichiarazione sull'ordinazione delle donne*, New York, 22–24 gennaio 1976, 1220; NOCETI, *Ordinazione/non-ordinazione delle donne*, 76.

⁵⁰ Por. COMMISSIONE DOTTRINALE MISTA ANGLICANA-ORTODOSSA, *Dichiarazione*, Atene, 18 luglio 1978, dz. cyt., III. 1; CONSULTA TEOLOGICA ANGLICANA – ORTODOSSA NEGLI USA, *Dichiarazio-*

W dokumentach dialogowych spotykamy także odwołanie się do symbolicznej i ikonicznej roli tych, którzy reprezentują Chrystusa. Tak np. w dokumencie katolicko-prawosławnego dialogu w USA z 1976 r. czytamy, że niektórzy teolodzy katoliccy podzielają stanowisko tych teologów prawosławnych, którzy opierają swoją argumentację przeciw udzielaniu święceń kapłańskich kobietom na konieczności ikonicznego reprezentowania Chrystusa w osobach biskupów i prezbiterów⁵¹. Podobnie w dialogu między anglikanami i reformowanymi stwierdza się, że niektórzy przeciwnicy ordynacji kobiet do kapłaństwa widzą uzasadnienie swojego stanowiska w fakcie, że Chrystus, jedyny i najwyższy Kapłan, był mężczyzną. Odmawiają zatem kobiecie możliwości przewodniczenia Eucharystii, ponieważ pod pewnym względem przewodniczący Eucharystii reprezentuje Chrystusa⁵². W związku z tym niektóre teksty dialogowe odwołują się do katolickiego ujęcia tego argumentu, zawartego między innymi w deklaracji Kongregacji Nauki Wiary *Inter insigniores* (1976)⁵³.

W dokumentach dialogowych wymienia się ponadto dwa argumenty o charakterze praktycznym: społeczny i ekumeniczny.

Argument natury społecznej odgrywa niewątpliwie drugorzędą rolę w uzasadnieniu odrzucenia praktyki święceń kapłańskich kobiet. Odwołanie się w dialogach międzywyznaniowych do czynników o charakterze społecznym wynika z ich powiązania z wcześniej prezentowanymi argumentami. W związku z tym w tekstach dialogowych spotykamy raczej ogólne wzmianki na temat czynników społecznych⁵⁴. Tylko w pojedynczych przypadkach odniesienia te mają charakter bardziej konkretny. Tak np. niektórzy katolicy i anglikanie kanadyjscy mówią o presji czynników społeczno-kulturowych w sprawie wprowadzania święceń kapłańskich kobiet. Obawiają się, że praktyka ta może spowodować zamieszanie w Kościele i w świecie chrześcijańskich wartości. Utrzymują, że w pewnych

ne sull'ordinazione delle donne, New York, 22–24 gennaio 1976, 1220–1221; COMMISSIONE FEDE E COSTITUZIONE DEL CONSIGLIO ECUMENICO DELLE CHIESE, *Un solo battesimo, una sola eucaristia e un reciproco riconoscimento dei ministeri*, Accra 1974, nr 66.

⁵¹ Por. CONSULTA ORTODOSSA – CATTOLICA ROMANA NEGLI USA, *La funzione dei vescovi e dei prebiteri*, Washington 1976, III.2.

⁵² Por. COMMISSIONE INTERNAZIONALE ANGLICANA – RIFORMATA, *Rapporto 1981–1984 „Il regno di Dio e la nostra unità”*, Woking (Inghilterra), giugno 1984, nr 102.

⁵³ Por. GRUPPO DI DIALOGO FRA ANGLICANI E CATTOLICI IN CANADA, *Dichiarazione congiunta sull'esperienza dei ministeri delle donne*, Toronto – Ottava, 11 aprile 1991, 59–62; CONSULTA ANGLICANA – CATTOLICA ROMANA NEGLI USA, *Immagini di Dio. Riflessioni sull'antropologia cristiana*, luglio 1983, nr 63–65. Por. także KONGREGACJA NAUKI WIARY, *Deklaracja o dopuszczeniu kobiet do kapłaństwa urzędowego „Inter insigniores”* (1976), w: *W trosce o pełnię wiary. Dokumenty Kongregacji Nauki Wiary 1966–1994*, J. KRÓLIKOWSKI, Z. ZIMOWSKI (red.), Tarnów 2010, 132–146.

⁵⁴ Dla przykładu, por. COMMISSIONE FEDE E COSTITUZIONE DEL CONSIGLIO ECUMENICO DELLE CHIESE, *Un solo battesimo, una sola eucaristia e un reciproco riconoscimento dei ministeri*, Accra 1974, nr 65.

sytuacjach Kościoł powinien profetycznie przeciwstawić się tego rodzaju tendencjom⁵⁵. Z kolei uczestnicy dialogu anglikańsko-reformowanego stwierdzają, że nawet w tych Wspólnotach reformowanych, gdzie nie formułuje się zastrzeżeń teologicznych w odniesieniu do ordynacji kobiet, nie zawsze jest ona w pełni akceptowana z racji społecznych⁵⁶. W anglikańsko-prawosławnym dialogu w USA, strona prawosławna podkreśla, że argumenty przemawiające za udzielaniem święceń kapłańskich wyłącznie mężczyznom nie powinny być kontestowane i relatywizowane przez odwołanie się do zmian historycznych i społecznych⁵⁷.

W końcu, w niektórych dialogach międzywyznaniowych zwraca się uwagę na racje ekumeniczne, które przemawiają przeciwko wprowadzaniu praktyki święceń kapłańskich kobiet. Katolicy i luteranie kanadyjscy przyznają, że aktualnie ordynacja kobiet stanowi przeszkodę na drodze do pełnej komunii między dwoma Kościołami⁵⁸. W dokumencie anglikańsko-prawosławnego dialogu w USA (1976), jak również w *Deklaracji z Aten* (1978) strona prawosławna wyraźnie stwierdza, że dopuszczenie przez anglikanów kobiet do kapłaństwa i biskupstwa będzie miało negatywny wpływ na uznanie święceń anglikańskich i na dalszy dialog między dwoma Kościołami⁵⁹. Z kolei w dialogu anglikańsko-reformowanym na forum światowym odnotowano, że ci, którzy sprzeciwiają się ordynacji kobiet, opierają się na przekonaniu, że decyzja w tej sprawie, z racji ekumenicznych, powinna być podjęta przez sobór wszystkich Kościołów, a nie przez jedno wyznanie⁶⁰. Na potrzebę dalszego studium tego zagadnienia w ramach ekumenicznej wspólnoty wszystkich Kościołów zwrócili także uwagę uczestnicy katolicko-anglikańskiego dialogu w Kanadzie⁶¹ oraz Komisja „Wiara i Ustrój” w dokumencie z Limy (1982)⁶².

⁵⁵ Por. GRUPPO DI DIALOGO FRA ANGLICANI E CATTOLICI IN CANADA, *Dichiarazione congiunta sull'esperienza dei ministeri delle donne*, Toronto – Ottawa, 11 aprile 1991, 59–60.

⁵⁶ Por. COMMISSIONE INTERNAZIONALE ANGLICANA – RIFORMATA, *Rapporto 1981–1984 „Il regno di Dio e la nostra unità”*, Woking (Inghilterra), giugno 1984, nr 98.

⁵⁷ Por. CONSULTA TEOLOGICA ANGLICANA – ORTODOSSA NEGLI USA, *Dichiarazione sull'ordinazione delle donne*, New York, 22–24 gennaio 1976, 1221.

⁵⁸ Por. GRUPPO DI DIALOGO FRA LUTERANI E CATTOLICI IN CANADA, *Dichiarazione congiunta*, giugno 1992, II.C.1.

⁵⁹ Por. CONSULTA TEOLOGICA ANGLICANA – ORTODOSSA NEGLI USA, *Dichiarazione sull'ordinazione delle donne*, New York, 22–24 gennaio 1976, 1221; COMMISSIONE DOTTRINALE MISTA ANGLICANA-ORTODOSSA, *Dichiarazione*, Atene, 18 luglio 1978, III.5; W. KASPER, *Raccogliere i frutti. Aspetti fondamentali della fede cristiana nel dialogo ecumenico*, nr 55, „Il Regno-documenti” (2009) nr 19, 627.

⁶⁰ Por. COMMISSIONE INTERNAZIONALE ANGLICANA – RIFORMATA, *Rapporto 1981–1984 „Il regno di Dio e la nostra unità”*, Woking (Inghilterra), giugno 1984, nr 103a.

⁶¹ Por. GRUPPO DI DIALOGO FRA ANGLICANI E CATTOLICI IN CANADA, *Dichiarazione congiunta sull'esperienza dei ministeri delle donne*, Toronto – Ottawa, 11 aprile 1991, 59–60.

⁶² Por. KOMISJA „WIARA I USTRÓJ” ŚWIATOWEJ RADY KOŚCIOŁÓW, *Chrzest, Eucharystia i Posługiwanie duchowne*. Dokument z Limy (1982), „Posługiwanie duchowne” nr 18. Podobnie Kościoły członkowskie Wspólnoty Kościołów Ewangelickich w Europie ubolewają, że ich praktyka ordynacji

3. Racje przemawiające za przyjęciem praktyki ordynacji kobiet

Analogicznie do argumentów powyżej przedstawionych, również zawarte w tekstach dialogowych racje przemawiające za przyjęciem ordynacji kobiet, na które powołują się zwolennicy tej praktyki, można podzielić na dwie zasadnicze grupy, a mianowicie: doktrynalne i praktyczne.

Racje doktrynalne lub teologiczne na rzecz ordynacji kobiet obejmują odwołania: do Pisma Świętego i Tradycji, do wezwania (powołania) Bożego i symboliki teologicznej (liturgicznej)⁶³.

Przed wszystkim w tekstach dialogowych zauważa się, że tradycyjne argumenty przeciw ordynacji kobiet, w tym odwołanie się do tekstów biblijnych i Tradycji, nie są powszechnie akceptowane⁶⁴. Niektórzy uczestnicy dialogu podkreślają, że Pismo Święte nie zawiera jednoznacznych argumentów za wykluczeniem kobiet ze święceń kapłańskich⁶⁵. W związku z tym w Dokumentcie z Limy (1982) czytamy: „Coraz większa liczba Kościołów stwierdziła, że nie ma racji biblijnych i teologicznych przeciwko święceniom (ordynacji) kobiet, i w następstwie niektóre Kościoły zaczęły je święcić (ordynować)”⁶⁶. W przekonaniu zwolenników ordynacji kobiet, jak odnotowano w anglikańsko-prawosławnej *Deklaracji z Aten* (1978), teksty biblijne i Tradycja Kościoła nie tylko nie wymagają odrzucenia tej praktyki, ale mogą stanowić podstawę dla uprawnionego rozwoju tradycyjnego pojmowania tej posługi⁶⁷. Wynika stąd, że Kościoły, które opowiadają się za ordynacją kobiet, postępują tak z racji swego zrozumienia (interpretacji) Pisma Świętego i posługiwania⁶⁸. Wysiłki na

kobiet prowadzi do problemów w relacjach z innymi Kościołami. Deklarując swoją gotowość do dalszej dyskusji na ten temat jednocześnie podkreślają, że „nie zaakceptują żadnego modelu wspólnoty kościelnej, który zawiera odrzucenie ordynacji kobiet lub deprecjację ich ordynowanych kobiet”⁷. WSPÓLNOTA KOŚCIOŁÓW EWANGELICKICH W EUROPIE, *Urząd – ordynacja – episkopé*, Apendyks, nr 57.

⁶³ Por. NOCETI, *Ordinazione/non-ordinazione delle donne*, 74–76; E. PERISSINOTTO, *La questione dell'ordinazione delle donne*, 48–56.

⁶⁴ Por. CONSULTA ANGLICANA – CATTOLICA ROMANA NEGLI USA, *Dichiarazione congiunta sull'unità cristiana e sull'ordinazione delle donne*, 7 novembre 1975, 2.3.

⁶⁵ Por. GRUPPO MISTO DI LAVORO TEOLOGICO DEL SAE, *La donna nella chiesa*, Roma 1987, 855; J. BUJAK, *Człowiek jako imago Dei. Wokół antropologicznych treści w wybranych dokumentach dialogów doktrynalnych*, Szczecin 2007, 214–217.

⁶⁶ KOMISJA „WIARA I USTRÓJ” ŚWIATOWEJ RADY KOŚCIOŁÓW, *Chrzest, Eucharystia i Posługiwanie duchowne*. Dokument z Limy (1982), „Posługiwanie duchowne” nr 18. Podobnie katolicy i prezbiterianie reformowani w Stanach Zjednoczonych stwierdzili, że nie istnieją niepokonalne przeszkody w porządku biblijnym lub dogmatycznym w kwestii święceń kobiet. Por. CONSULTA CATTOLICA ROMANA – PRISBITERIANA RIFORMATA DEGLI USA, *Dichiarazione “Il ministero nella chiesa”*, Richmond (Virginia), 30 ottobre 1971, nr 4a.

⁶⁷ Por. COMMISSIONE DOTTRINALE MISTA ANGLICANA-ORTODOSSA, *Dichiarazione*, Atene, 18 luglio 1978, III. 1; NOCETI, *Ordinazione/non-ordinazione delle donne*, 73–74.

⁶⁸ Por. COMMISSIONE FEDE E COSTITUZIONE DEL CONSIGLIO ECUMENICO DELLE CHIESE, *Un solo battesimo, una sola eucarystia e un reciproco riconoscimento dei ministeri*, Accra 1974, nr 65; KOMISJA

rzecz wprowadzenia ordynacji kobiet postrzegane są w kategoriach „wierności Ewangelii” i „fundamentalnej tradycji wiary”⁶⁹. W rezultacie, w dokumentach dialogowych uwydatnia się często nie tyle znaczenie konkretnych tekstów dla uzasadnienia przyjmowanego stanowiska, ile nowy sposób ich interpretacji (hermeneutyki). Tak np. w dokumencie z Akry (1974) zauważa się, że wiele Kościołów podejmuje ponowną lekturę stosownych tekstów biblijnych z wrażliwością wyostrzoną przez nowe okoliczności i nowe potrzeby. W związku z tym różne tradycje wyznaniowe odczytują te same teksty w różny sposób⁷⁰. Z drugiej strony znajdujemy w tekstach dialogowych, również w tym kontekście, odwołania do typowych dla omawianej tematyki tekstów biblijnych, zwłaszcza zaś do Księgi Rodzaju i listów Pawłowych⁷¹.

W dokumentach dialogowych zwraca się dalej uwagę, że ordynacja kobiet do kapłaństwa jest uważana przez jej zwolenników za owoc Bożego wezwania (powołania). W dialogu katolicko-metodystycznym, na przykład, strona metodystyczna stwierdza, że Bóg wezwał do posługi (*ministero*) Słowa i Sakramentów zarówno kobiety, jak i mężczyzn⁷². Podobnie w katolicko-metodystycznym Raporcie z Singapuru (1991) metodyści wyjaśniają, że ordynują kobiety, ponieważ również one otrzymują Boże powołanie, które zostaje potwierdzone przez wewnętrzne przekonanie i zewnętrzne widzialne dary i łaski oraz przez wspólnotę wierzących⁷³. W tym samym duchu wypowiadają się luteranie i metodyści, którzy widzą w posługiwaniu kościelnym dar Boży, realizowany w obydwu Kościołach, zarówno przez mężczyzn, jak i kobiety⁷⁴. W rezultacie teologowie i wierni tych Kościołów nie stają wobec dylematu, czy jest rzeczą słuszną ordynowanie kobiet, ponieważ tego rodzaju decyzja nie jest w gestii ludzi czy Kościoła, ale jest zarezerwowana Bogu, który ma prawo powoływać do tego zadania. Kościół ze

„WIARA I USTRÓJ” ŚWIATOWEJ RADY KOŚCIOŁÓW, *Chrzest, Eucharystia i Posługiwanie duchowne*. Dokument z Limy (1982), „Posługiwanie duchowne” nr 18.

⁶⁹ Por. GRUPPO DI DIALOGO FRA LUTERANI E CATTOLICI IN CANADA, *Dichiarazione congiunta*, giugno 1992, dz. cyt., II. C. 1; CONSULTA TEOLOGICA ANGLICANA – ORTODOSSA NEGLI USA, *Dichiarazione sull'ordinazione delle donne*, New York, 22–24 gennaio 1976, 1222.

⁷⁰ Por. COMMISSIONE FEDE E COSTITUZIONE DEL CONSIGLIO ECUMENICO DELLE CHIESE, *Un solo battesimo, una sola eucarystia e un reciproco riconoscimento dei ministeri*, Accra 1974, nr 66.

⁷¹ Por. GRUPPO DI DIALOGO FRA ANGLICANI E CATTOLICI IN CANADA, *Dichiarazione congiunta sull'esperienza dei ministeri delle donne*, Toronto – Ottava, 11 aprile 1991; INTERNATIONAL COMMISSION FOR ANGLICAN-ORTHODOX THEOLOGICAL DIALOGUE, *The Church of the True God*, VII. 29–30; E. PERRISSINOTTO, *La questione dell'ordinazione delle donne*, 48–53; NOCETI, *Ordinazione/non-ordinazione delle donne*, 74.

⁷² Por. COMMISSIONE MISTA CHIESA CATTOLICA – CHIESA METODISTA MONDIALE, *Rapporto degli anni 1972–1976*, Dublino 1976, nr 102; S.C. NAPIÓRKOWSKI, *Ordynacja kobiet*, 72–73.

⁷³ Por. COMMISSIONE CONGIUNTA CHIESA CATTOLICA – CONSIGLIO METODISTA MONDIALE, *La tradizione apostolica. Rapporto degli anni 1986–1991*, Singapore 1991, nr 96.

⁷⁴ Por. COMMISSIONE CONGIUNTA FEDERAZIONE LUTERANA MONDIALE – CONSIGLIO METODISTA MONDIALE, *Rapporto „La chiesa comunità di grazia” sul dialogo 1979–1984*, giugno 1984, nr 37.

swej strony powinien jedynie „potwierdzić” to powołanie. Tego rodzaju potwierdzenie (autorytet) Kościoła opiera się na Bożym wezwaniu⁷⁵. W tym kontekście ordynacja kobiet jawi się jako niezbędny element na drodze realizacji Bożego planu względem człowieka, świadczący – w przekonaniu niektórych – o zachowaniu w całej pełni Bożej nauki, chrześcijańskiego Objawienia⁷⁶.

Zwolennicy ordynacji kobiet w toku dialogu ekumenicznego dokonują również własnej interpretacji symbolizmu liturgicznego i ikonicznego charakteru posługi kapłańskiej. Przede wszystkim nie uważają oni, że konieczne jest naturalne podobieństwo pomiędzy płcią męską kapłana i płcią męską Chrystusa. Cały bowiem Kościół, mężczyźni i kobiety, świeccy i wyświęceni, jest oblubienicą Chrystusa⁷⁷. Niektórzy idą jeszcze dalej i kładą akcent na reprezentatywny wymiar kapłaństwa urzędowego. Podkreślają, że człowieczeństwo Chrystusa, naszego najwyższego Kapłana, zawiera w sobie zarówno mężczyznę, jak i kobietę. W rezultacie, w przekonaniu zwolenników ordynacji kobiet, duchowieństwo zarówno kobiece, jak i męskie może w sposób jeszcze doskonalszy reprezentować najwyższe kapłaństwo Chrystusa oraz pełniej wyrażać jedność Chrystusa⁷⁸.

Wśród argumentów o charakterze praktycznym lub duszpasterskim, przemawiających za ordynacją kobiet wymienia się brak wystarczających racji kwestionujących tę praktykę oraz konieczność uwzględnienia przemian społeczno-kulturowych i nowych potrzeb, którym Kościół musi stawić czoła.

Na brak wystarczających racji teologicznych, które wykluczałyby ordynację kobiet, powołują się między innymi metodyści i anglikanie⁷⁹. W tym kontekście luteranie i reformowani w USA stwierdzają, że zarówno mężczyźni, jak i kobiety są w równej mierze zdolni do podjęcia tej posługi⁸⁰. W prowadzonych dialogach

⁷⁵ Por. ALLEANZA BATTISTA MONDIALE – FEDERAZIONE LUTERANA MONDIALE, *Rapporto di Ginevra*, 1990, nr 25.

⁷⁶ Por. CONSULTA ANGLICANA – CATTOLICA ROMANA NEGLI USA, *Immagini di Dio. Riflessioni sull'antropologia cristiana*, luglio 1983, nr 67; E. PERISSINOTTO, *La questione dell'ordinazione delle donne*, 54.

⁷⁷ Por. CONSULTA ANGLICANA – CATTOLICA ROMANA NEGLI USA, *Immagini di Dio. Riflessioni sull'antropologia cristiana*, luglio 1983, nr 66.

⁷⁸ Por. RAPPRESENTANTI DEL CONSIGLIO CONSULTIVO ECUMENICO DEI DISCEPOLI DI CRISTO – RAPPRESENTANTI DELL'ALLEANZA MONDIALE DELLE CHIESE RIFORMATE, *Rapporto „Verso una più stretta koinonia”*, Birmingham 1987, cz. III. C, nr 36; GRUPPO DI DIALOGO FRA ANGLICANI E CATTOLICI IN CANADA, *Dichiarazione congiunta sull'esperienza dei ministeri delle donne*, Toronto – Ottava, 11 aprile 1991, nr 3.4.3; GRUPPO DI DIALOGO FRA LUTERANI E CATTOLICI IN CANADA, *Dichiarazione congiunta*, giugno 1992, II.C.1; E. PERISSINOTTO, *La questione dell'ordinazione delle donne*, 57–58; J. BUJAK, *Człowiek jako imago Dei*, 223–224.

⁷⁹ Por. COMMISSIONE MISTA CHIESA CATTOLICA – CHIESA METODISTA MONDIALE, *Rapporto degli anni 1972–1976*, Dublino 1976, nr 102; CONSULTA ANGLICANA – CATTOLICA ROMANA NEGLI USA, *Immagini di Dio. Riflessioni sull'antropologia cristiana*, luglio 1983, nr 66; INTERNATIONAL COMMISSION FOR ANGLICAN-ORTHODOX THEOLOGICAL DIALOGUE, *The Church of the True God*, VII.36.

⁸⁰ Por. COMMISSIONE LUTERANA – RIFORMATA NEGLI USA, *Un invito all'azione. Rapporto III (1981–1983)*, Philadelphia 1983, nr 8.1.

podkreśla się jednocześnie, że odrzucenie kapłaństwa kobiet wymaga przekonującego uzasadnienia takiego stanowiska⁸¹. Wskazuje się ponadto na dotychczasowe pozytywne doświadczenia związane z wprowadzeniem tej praktyki⁸². Kościoły, które wprowadziły ordynację kobiet jednocześnie zapewniają, że podejmując tego rodzaju decyzję nie mają zamiaru modyfikować ani sposobu sprawowania, ani teologii urzędu duchownego⁸³.

Przy wprowadzaniu ordynacji kobiet – utrzymując dalej jej zwolennicy – należy uwzględnić przemiany społeczno-kulturowe oraz obecne i przyszłe potrzeby Ludu Bożego⁸⁴. Decyzja o ordynacji kobiet jawi się więc jako konieczna i profetyczna odpowiedź na nowe sytuacje i wyzwania współczesnego świata⁸⁵. Akceptacja ordynacji kobiet pozwala pokonać stereotypy kulturowe i niesie z sobą nowe możliwości świadczenia o Ewangelii⁸⁶. Przy wprowadzaniu tej praktyki – jak zapewniają jej zwolennicy – nie chodzi o uleganie jakimś obcym dla kościelnej świadomości tendencjom (modzie), ale o uświadomienie sobie nowych możliwości ubogacenia Kościoła⁸⁷.

Prowadzone dialogi międzywyznaniowe pozwoliły nie tylko sformułować Kościołom uczestniczącym w dialogu argumenty w sprawie ordynacji kobiet, ale uwidoczniły także zasadnicze problemy na drodze porozumienia, które mają istotny wpływ na rozbieżności stanowisk w tej sprawie.

⁸¹ Por. GRUPPO DI DIALOGO FRA ANGLICANI E CATTOLICI IN CANADA, *Dichiarazione congiunta sull'esperienza dei ministeri delle donne*, Toronto – Ottawa, 11 aprile 1991, nr 3.4.6; MIĘDZYNARODOWA KOMISJA DO DIALOGU TEologicznego między Kościołem Rzymskokatolickim a Konferencją Biskupów Starokatolickich, *Kościół i wspólnota kościelna*, Salzburg (Austria) 2009, nr 66.

⁸² Por. KOMISJA „WIARA I USTRÓJ” ŚWIATOWEJ RADY KOŚCIOŁÓW, *Chrzest, Eucharystia i Posługiwanie duchowne*. Dokument z Limy (1982), „Posługiwanie duchowne” nr 18 (Komentarz).

⁸³ Por. RZYMSKOKATOLICKO-EWANGELICKO-LUTERAŃSKA KOMISJA MIESZANA, *Urząd duchowny w Kościele*, Lantana (Floryda), 13 marca 1981, nr 25; COMMISSIONE INTERNAZIONALE ANGLICANA-CATTOLICA ROMANA (ARCIC I), *Chiarimento circa la dichiarazione concordata sul ministero e ordinazione*, Salisbury 1979, nr 5; GRUPPO DI LAVORO ANGLICANO-CATTOLICO DEL CANADA, *Note circa „Osservazioni sul Rapporto finale dell'ARCIC” pubblicate dalla Congregazione per la dottrina della fede*, aprile 1983, B.II.3; COMMISSIONE INTERNAZIONALE ANGLICANA – RIFORMATA, *Rapporto 1981–1984 „Il regno di Dio e la nostra unità”*, Woking (Inghilterra), giugno 1984, nr 100; S.C. NAPIÓRKOWSKI, *Ordynacja kobiet*, 79.

⁸⁴ Por. CONSULTA CATTOLICA ROMANA – PRISBITERIANA RIFORMATA DEGLI USA, *Dichiarazione “Il ministero nella chiesa”*, Richmond (Virginia), 30 ottobre 1971, nr 4a.

⁸⁵ Por. COMMISSIONE DOTTRINALE MISTA ANGLICANA-ORTODOSSA, *Dichiarazione*, Atene, 18 luglio 1978, IV.2.

⁸⁶ Por. CONSULTA ANGLICANA – CATTOLICA ROMANA NEGLI USA, *Dichiarazione congiunta sull'unità cristiana e sull'ordinazione delle donne*, 7 novembre 1975, nr 5.

⁸⁷ Por. CONSULTA ANGLICANA – CATTOLICA ROMANA NEGLI USA, *Immagini di Dio. Riflessioni sull'antropologia cristiana*, luglio 1983, nr 67; CONSULTA TEOLOGICA ANGLICANA – ORTODOSSA NEGLI USA, *Dichiarazione sull'ordinazione delle donne*, New York, 22–24 gennaio 1976, 1221–1222; CHIESE CRISTIANE DEL SUDAFRICA, *Dichiarazione di Rustenburg*, novembre 1990, nr 2.8.

4. Problemy i pytania otwarte na drodze porozumienia w sprawie ordynacji kobiet

Odnotowane w dokumentach dialogowych problemy na drodze porozumienia w sprawie ordynacji kobiet koncentrują się wokół (1) interpretacji tekstów biblijnych, (2) rozumienia Tradycji/tradycji, (3) pojmowania działania Ducha Świętego w Kościele, (4) stosunku do uwarunkowań kulturowych i społecznych, (5) roli i miejsca badanego tematu w refleksji teologicznej dialogujących stron⁸⁸.

Przed uczestnikami wszystkich dialogów międzywyznaniowych – jak zauważono w sposób ogólny w baptystyczno-reformowanym raporcie z 1977 r. – staje przede wszystkim problem interpretacji tekstów biblijnych oraz różnych tradycji kościelnych⁸⁹. Chodzi ostatecznie – precyzują autorzy dokumentu dialogu katolicko-luterańskiego z 1980 r. – o hermeneutykę źródeł biblijnych i historycznych, która jest szczególnie ważna dla właściwego rozumienia rozwoju koncepcji urzędu kościelnego⁹⁰. Odmienne podejście egzegetyczne sprawia bowiem, że ten sam tekst biblijny zostaje wykorzystany na potwierdzenie odmiennej czy wprost przeciwniej tezy. W rezultacie, niektóre Kościoły widzą w Piśmie Świętym argument na rzecz wykluczenia możliwości ordynacji kobiet do kapłaństwa, natomiast inne Kościoły nie znajdują w tekstach biblijnych wystarczających podstaw dla odrzucenia tej praktyki⁹¹.

Kolejny problem dotyczy rozumienia Tradycji/tradycji, do której odwołują się partnerzy dialogu dla uzasadnienia swojego stanowiska w sprawie ordynacji kobiet⁹². Autorzy raportu anglikańsko-luterańskiego, dla przykładu, w „tradycji” widzą sposób, w jaki świadectwo apostołskie zostało przekazane przez jedno pokolenie drugiemu, przez jedną kulturę drugiej. „Tradycja” jest też identyfikowana ze sposobem, w jaki Kościoły rozwinęły własną myśl, kult, życie wspólne i sto-

⁸⁸ Por. E. PERISSINOTTO, *La questione dell'ordinazione delle donne*, 64; NOCETI, *Ordinazione/non-ordinazione delle donne*, 76–78; WSPÓLNOTA KOŚCIOŁÓW EWANGELICKICH W EUROPIE, *Urząd – ordynacja – episkopé*, Apendyks, nr 56.

⁸⁹ Por. CONVERSAZIONI TEOLOGICHE PATROCINATE DALL'ALLEANZA MONDIALE BATTISTA E DALL'ALLEANZA MONDIALE DELLE CHIESE RIFORMATE, *Rapporto* (1977), nr 3, w: EOe I, 293.

⁹⁰ Por. COMMISSIONE CONGIUNTA CATTOLICA ROMANA – EVANGELICA LUTERANA, *Documento „Vie verso la comunione”*, Augusta, 23 febbraio 1980, nr 65, w: EOe I, 676–677; RZYMSKOKATOLICKO-EWANGELICKO-LUTERAŃSKA KOMISJA MIESZANA, *Urząd duchowny w Kościele*, Lantana (Floryda), 13 marca 1981, nr 25.

⁹¹ Por. E. PERISSINOTTO, *La questione dell'ordinazione delle donne*, 65–69; NOCETI, *Ordinazione/non-ordinazione delle donne*, 76–77.

⁹² Por. m.in. COMITATO ANGLICANO-CATTOLICO ROMANO, *Consultazione sull'ordinazione delle donne al sacerdozio*. Rapporto, Versailles (Francia), 27 febbraio – 3 marzo 1978, nr 2; COMMISSIONE DOTTRINALE MISTA ANGLICANA-ORTODOSSA, *Rapporto*, Dublino 1984, nr 103.

sunek do świata⁹³. Z kolei anglikanie i prawosławni – czytamy w dokumencie dialogowym z 1976 r. – przez „tradycję” rozumieją całe życie Kościoła w Duchu Świętym. Tradycja ta wyraża się w nauczaniu dogmatycznym, kulcie liturgicznym, dyscyplinie kanonicznej i życiu duchowym. Tradycja dogmatyczna z istoty swej jest niezmienna. Natomiast liturgiczne i kanoniczne wyrazy tradycji mogą ulegać zmianie, ponieważ odnoszą się do zmieniających się sytuacji, miejsc i okresów historii. Z drugiej strony – precyzują autorzy dokumentu – również liturgiczne i kanoniczne wyrazy tradycji pozostają niezmiennie w takiej mierze, w jakiej ucieleśniają niezmiennie prawdy Bożego Objawienia⁹⁴. Wyjaśnienie to nie rozwiązuje jednak problemu do końca. Otwartą sprawą pozostaje interpretacja przywołanego powyżej pojęcia „niezmienności” przy jego odniesieniu do intersującej nas kwestii ordynacji kobiet. Doprecyzowania wymaga również rozumienie przez partnerów dialogu zmysłu wiary wierzących (*sensus fidelium*), który umożliwia trwanie, ale i rozwój Tradycji/tradycji⁹⁵. Poza tym należy zwrócić uwagę na dwa wymiary Tradycji/tradycji – praktyczny i doktrynalny („fundamentalny”), które otrzymują różne akcenty w argumentacji przeciwników i zwolenników ministerialnej posługi kobiet⁹⁶. Problem dotyczy zatem nie tylko różnego rozumienia, ale także różnego sposobu posługiwania się w dialogu tym samym pojęciem Tradycji/tradycji⁹⁷.

Uczestnicy dialogu w swojej refleksji na temat ordynacji kobiet odwołują się również do działania w Kościele Ducha Świętego, który pobudza ich do poszukiwania nowych form urzeczywistniania urzędu kościelnego. W związku z tym rezygnacja z takich poszukiwań postrzegana jest przez niektórych partnerów dialogu jako brak wrażliwości na przynaglenia Ducha Świętego⁹⁸. Problem polega na tym, że Kościoły i Wspólnoty chrześcijańskie odwołują się do tego samego działania Ducha Świętego dla uzasadnienia zupełnie odmiennych tez. Tak np. anglikanie, którzy są przeciwni wprowadzeniu ordynacji kobiet, wyrażają nadzieję, że z po-

⁹³ Por. COMMISSIONE INTERNAZIONALE ANGLICANA – LUTERANA, *Rapporto delle conversazioni anglicane-luterane (1970–1972) autorizzate dalla Conferenza di Lambeth e della Federazione luterana mondiale*, Pullach, aprile 1972, nr 33, w: EOe I, 170.

⁹⁴ Por. COMMISSIONE DOTTRINALE ANGLICANA – ORTODOSSA, *Dichiarazione concordata*, Mosca, agosto 1976, nr 10, w: EOe I, 201–202.

⁹⁵ Por. COMMISSIONE INTERNAZIONALE PER IL DIALOGO TRA I DISCEPOLI DI CRISTO E LA CHIESA CATTOLICA, *Rapporto* (1981) nr 50–52, w: EOe I, 542.

⁹⁶ Por. CONSULTA ANGLICANA – CATTOLICA ROMANA NEGLI USA, *Dichiarazione congiunta sull'unità cristiana e sull'ordinazione delle donne*, 7 novembre 1975, 1056–1058; COMMISSIONE FEDE E COSTITUZIONE DEL CONSIGLIO ECUMENICO DELLE CHIESE, *Un solo battesimo, una sola eucaristia e un reciproco riconoscimento dei ministeri*, Accra 1974, nr 69; J. BUJAK, *Człowiek jako imago Dei*, 218–219.

⁹⁷ Por. E. PERISSINOTTO, *La questione dell'ordinazione delle donne*, 70–76.

⁹⁸ Por. COMITATO ANGLICANO-CATTOLICO ROMANO, *Consultazione sull'ordinazione delle donne al sacerdozio*. Rapporto, Versailles (Francia), 27 febbraio – 3 marzo 1978, nr 5.

mocą Ducha Świętego taka praktyka zostanie zarzucona w Kościołach Wspólnoty Anglikańskiej. Natomiast inni anglikanie mają nadzieję, że z pomocą tegoż samego Ducha praktyka ta zostanie powszechnie przyjęta. Z kolei prawosławni w zachowaniu dotychczasowej praktyki udzielania święceń kapłańskich wyłącznie mężczyznom widzą wolę Bożą i świadectwo działania Ducha Świętego⁹⁹. Pomimo odmiennych poglądów w sprawie ordynacji kobiet, uczestnicy dialogu zachowują nadzieję, że Duch Święty będzie ich prowadził ku pełnej jedności¹⁰⁰.

We wspólnej refleksji na temat ordynacji kobiet partnerzy dialogu przypisują różne znaczenie uwarunkowaniom kulturowym i społecznym. Podczas gdy jedni w sposób zdecydowanie negatywny odnoszą się to wspomnianych czynników, widząc w odwoływaniu się do zmian historycznych, kulturowych i społecznych zagrożenie dla autentycznej refleksji teologicznej na temat ordynacji do kapłaństwa, to inni uczestnicy dialogu zdają się przypisywać tego rodzaju czynnikom pozytywną rolę¹⁰¹. Przy tym ich poglądy przybierają podwójny charakter. Niektórzy – będąc świadomi zmieniających się uwarunkowań kulturowych i społecznych – starają się dowartościować kobietę w innych obszarach życia Kościoła. Natomiast inni uczestnicy dialogu – prezentujący maksymalistyczne stanowisko w tym względzie – są przekonani, że powinni dać szybką odpowiedź na naglące wyzwania kulturowe i społeczne, która znajdzie swoje urzeczywistnienie w akceptacji ordynacji kobiet¹⁰². Tego rodzaju potrzeba jest w sposób szczególny odczuwana w krajach, w których zachodzą szybkie przemiany społeczno-kulturowe, jak np. w USA i Kanadzie¹⁰³.

⁹⁹ Por. COMMISSIONE DOTTRINALE MISTA ANGLICANA-ORTODOSSA, *Dichiarazione*, Atene, 18 luglio 1978, nr III.3 oraz IV.2.

¹⁰⁰ Por. CONSULTA ANGLICANA – CATTOLICA ROMANA NEGLI USA, *Dichiarazione congiunta sull'unità cristiana e sull'ordinazione delle donne*, 7 novembre 1975, nr 6; E. PERISSINOTTO, *La questione dell'ordinazione delle donne*, 79–80.

¹⁰¹ Por. COMMISSIONE DOTTRINALE MISTA ANGLICANA-ORTODOSSA, *Dichiarazione*, Atene, 18 luglio 1978, III.1; MIĘDZYNARODOWA KOMISJA DO DIALOGU TEologicznego MIĘDZY KOŚCIOŁEM RZYMSKO-KATOLICKIM A KONFERENCJĄ BISKUPÓW STAROKATOLICKICH, *Kościół i wspólnota kościelna*, Salzburg (Austria) 2009, nr 66, 70; NOCETI, *Ordinazione/non-ordinazione delle donne*, 77.

¹⁰² Por. CONSULTA CATTOLICA ROMANA – PRISBITERIANA RIFORMATA DEGLI USA, *Dichiarazione "Il ministero nella chiesa"*, Richmond (Virginia), 30 ottobre 1971, nr 4; COMMISSIONE FEDE E COSTITUZIONE DEL CONSIGLIO ECUMENICO DELLE CHIESE, *Un solo battesimo, una sola eucaristia e un reciproco riconoscimento dei ministeri*, Accra 1974, nr 67; CONSULTA ANGLICANA – CATTOLICA ROMANA NEGLI USA, *Dichiarazione congiunta sull'unità cristiana e sull'ordinazione delle donne*, 7 novembre 1975, nr 6; COMITATO ANGLICANO-CATTOLICO ROMANO, *Consultazione sull'ordinazione delle donne al sacerdozio*. Rapporto, Versailles (Francia), 27 febbraio – 3 marzo 1978, nr 7; COMMISSIONE INTERNAZIONALE ANGLICANA – RIFORMATA, *Rapporto 1981-1984 „Il regno di Dio e la nostra unità"*, Woking (Inghilterra), giugno 1984, nr 98; GRUPPO MISTO DI LAVORO TEOLOGICO DEL SAE, *La donna nella chiesa*, Roma 1987, nr 3.

¹⁰³ Por. GRUPPO DI LAVORO ANGLICANO-CATTOLICO DEL CANADA, *Note circa „Osservazioni sul Rapporto finale dell'ARCIC" pubblicate dalla Congregazione per la dottrina della fede*, aprile 1983, B. II. 3; GRUPPO DI DIALOGO FRA ANGLICANI E CATTOLICI IN CANADA, *Dichiarazione congiunta sull'e-*

W końcu, podjęta w dokumentach dialogowych refleksja na temat ordynacji kobiet uwidacznia pewne problemy metodologiczne. Przede wszystkim partnerzy dialogu prezentują rozbieżne poglądy w odniesieniu do roli i miejsca, jakie problematyka ordynacji kobiet powinna zajmować w ramach refleksji teologicznej. Uczestnicy dialogu zasadniczo przyznają, że ordynacja kobiet nie jest kwestią „drugorzędną” czy „marginalną”¹⁰⁴. Niektórzy są przekonani, że ordynacji kobiet nie należy traktować jako zwykłego problemu dyscypliny kościelnej¹⁰⁵, dla innych z kolei przyporządkowanie tej kwestii nie jest oczywiste i stoją wobec problemu, czy zagadnienia związane z Eucharystią i urzędem kościelnym są natury doktrynalnej czy dyscyplinarnej¹⁰⁶. Jeszcze inni partnerzy dialogu nie poświęcają wiele uwagi sprawie przyporządkowania badanej kwestii, ponieważ wewnątrz ich Kościołów nie ma zgody, co do postrzegania elementów doktrynalnych i dyscyplinarnych oraz ich wzajemnej relacji¹⁰⁷. Z drugiej strony uczestnicy dialogu są zasadniczo świadomi, iż prezentowane w toku wspólnej refleksji poglądy w sprawie ordynacji kobiet stanowią w dużym stopniu odzwierciedlenie przyjmowanej koncepcji urzędu kościelnego i łączą się ściśle z innymi kwestiami teologicznymi, zwłaszcza zaś nauką o Kościele¹⁰⁸. Wielu z nich sprawę ordynacji kobiet wydaje się jednak sytuować w obszarze kwestii dyscyplinarnych. Nieprzypadkowo zatem anglikanie zaznaczają, że wprowadzenie przez nich tej praktyki dokonało się w zgodzie z zasadami kanonicznymi¹⁰⁹. Pozwala im to żywić nadzieję, że w ten sposób nie oddalili się od tradycyjnej koncepcji urzędu

sperienza dei ministeri delle donne, Toronto – Ottawa, 11 aprile 1991, nr 1,2 i 4; E. PERISSINOTTO, *La questione dell'ordinazione delle donne*, 84–86.

¹⁰⁴ POE. COMMISSIONE DOTTRINALE MISTA ANGLICANA-ORTODOSSA, *Dichiarazione*, Atene, 18 luglio 1978, III. 5; RZYMSKOKATOLICKO-EWANGELICKO-LUTERAŃSKA KOMISJA MIESZANA, *Urząd duchowny w Kościele*, Lantana (Floryda), 13 marca 1981, nr 25; RAPPRESENTANTI DEL CONSIGLIO CONSULTIVO ECUMENICO DEI DISCEPOLI DI CRISTO – RAPPRESENTANTI DELL'ALLEANZA MONDIALE DELLE CHIESE RIFORMATE, *Rapporto „Verso una più stretta koinonia”*, Birmingham 1987, nr 36.

¹⁰⁵ POE. COMMISSIONE DOTTRINALE MISTA ANGLICANA-ORTODOSSA, *Dichiarazione*, Atene, 18 luglio 1978, III.5; CONSULTA TEOLOGICA ANGLICANA – ORTODOSSA NEGLI USA, *Dichiarazione sull'ordinazione delle donne*, New York, 22–24 gennaio 1976, 1221.

¹⁰⁶ POE. CONSULTA ANGLICANA – CATTOLICA ROMANA NEGLI USA, *Immagini di Dio. Riflessioni sull'antropologia cristiana*, luglio 1983, nr 68.

¹⁰⁷ POE. COMMISSIONE FEDE E COSTITUZIONE DEL CONSIGLIO ECUMENICO DELLE CHIESE, *Un solo battesimo, una sola eucaristia e un reciproco riconoscimento dei ministeri*, Accra 1974, nr 67.

¹⁰⁸ POE. CONSULTA ANGLICANA – CATTOLICA ROMANA NEGLI USA, *Dichiarazione congiunta sull'unità cristiana e sull'ordinazione delle donne*, 7 novembre 1975, nr 2.3; COMMISSIONE INTERNAZIONALE ANGLICANA-CATTOLICA ROMANA (ARCIC I), *Chiarimento circa la dichiarazione concordata sul ministero e ordinazione*, Salisbury 1979, nr 5; COMMISSIONE INTERNAZIONALE ANGLICANA – RIFORMATA, *Rapporto 1981–1984 „Il regno di Dio e la nostra unità”*, Woking (Inghilterra), giugno 1984, nr 104; GIOVANNI PAOLO II I ROBERT RUNCIE, *Dichiarazione comune*, 2 ottobre 1989, 136; INTERNATIONAL COMMISSION FOR ANGLICAN-ORTHODOX THEOLOGICAL DIALOGUE, *The Church of the True God*, VII.22.

¹⁰⁹ POE. COMMISSIONE INTERNAZIONALE ANGLICANA-CATTOLICA ROMANA (ARCIC I), *Chiarimento circa la dichiarazione concordata sul ministero e ordinazione*, Salisbury 1979, nr 5.

kościelnego i sprawa ta nie będzie stanowić przeszkody w dalszym dialogu ekumenicznym¹¹⁰.

Sposób postrzegania ordynacji kobiet w ramach refleksji teologicznej nie pozostaje więc bez wpływu na ekumeniczny wymiar badanej sprawy i wskazuje na kolejny problem, wobec którego stają uczestnicy dialogu, a mianowicie rozbieżności w ocenie roli i znaczenia ordynacji kobiet w procesie przywrócenia pełnej jedności chrześcijan. Jeśli bowiem ordynacja kobiet zostanie uznana za kwestię o charakterze wyłącznie dyscyplinarnym, rozbieżności wśród Kościołów w tej materii nie będą zapewne stanowiły przeszkody nie do pokonania na drodze do pełnej jedności. Co więcej, przyjęcie tej praktyki może być nawet postrzegane jako ubogacenie życia Kościoła¹¹¹. Przeciwnie, usytuowanie tej kwestii w obszarze ściśle doktrynalnym sprawia, że ordynacja kobiet praktykowana w niektórych Kościołach jawi się jako poważna przeszkoda dla jedności chrześcijan¹¹². W tym kontekście partnerzy dialogu nie mogą uniknąć jasnej odpowiedzi na pytanie: ordynacja kobiet faktycznie stanowi przeszkodę na drodze do pełnej jedności czy ubogacenie życia Kościoła?¹¹³. Nie trzeba dodawać, że przyjęcie jednej lub drugiej perspektywy w sposób oczywisty rzutuje na postrzeganie modelu jedności, samego celu i charakteru dalszego dialogu ekumenicznego w tej sprawie¹¹⁴. Od

¹¹⁰ Por. COMITATO ANGLICANO-CATTOLICO ROMANO, *Consultazione sull'ordinazione delle donne al sacerdozio*. Rapporto, Versailles (Francia), 27 febbraio – 3 marzo 1978, nr 6; COMMISSIONE INTERNAZIONALE ANGLICANA – RIFORMATA, *Rapporto 1981–1984 „Il regno di Dio e la nostra unità”*, Woking (Inghilterra), giugno 1984, nr 100; COMMISSIONE INTERNAZIONALE ANGLICANO-CATTOLICA ROMANA PER L'UNITÀ E LA MISSIONE, *Crescere insieme nell'unità e nella missione* (2006), „Il Regno-documenti” (2008) nr 61; E. PERISSINOTTO, *La questione dell'ordinazione delle donne*, 90–92.

¹¹¹ Por. COMMISSIONE INTERNAZIONALE ANGLICANA-CATTOLICO ROMANA (ARCIC II), *Dichiarazione congiunta „La chiesa come comunione”*, Dublino, settembre 1990, nr 56; COMMISSIONE CONGIUNTA CHIESA CATTOLICA – CONSIGLIO METODISTA MONDIALE, *La tradizione apostolica. Rapporto degli anni 1986–1991*, Singapore 1991, nr 98; GRUPPO MISTO DI LAVORO TEOLOGICO DEL SAE, *La donna nella chiesa*, Roma 1987, nr 7; COMMISSIONE FEDE E COSTITUZIONE DEL CONSIGLIO ECUMENICO DELLE CHIESE, *Un solo battesimo, una sola eucaristia e un reciproco riconoscimento dei ministeri*, Accra 1974, nr 69. Kościoły, które praktykują ordynację kobiet – czytamy w dokumencie z Limy – są przekonane, że „ordynowanemu posługiwaniu Kościoła brak pełni, kiedy jest ono ograniczone do jednej płci”. KOMISJA „WIARA I USTRÓJ” ŚWIATOWEJ RADY KOŚCIOŁÓW, *Chrzest, Eucharystia i Posługiwanie duchowne*. Dokument z Limy (1982), nr 18 (Komentarz).

¹¹² Por. COMMISSIONE INTERNAZIONALE ANGLICANA-CATTOLICA ROMANA (ARCIC I), *Chiarimento circa la dichiarazione concordata sul ministero e ordinazione*, Salisbury 1979, nr 5; COMMISSIONE DOTTRINALE MISTA ANGLICANA-ORTODOSSA, *Rapporto*, Dublino 1984, 218–219 (wprowadzenie); GRUPPO DI DIALOGO FRA LUTERANI E CATTOLICI IN CANADA, *Dichiarazione congiunta*, giugno 1992, II.C.1; CONFERENZA TEOLOGICA FRA ANGLICANI E VECCHICATTOLICI, *Dichiarazione congiunta sull'ordinazione delle donne*, Chichester, 18–22 aprile 1977, nr 3.

¹¹³ Por. MIĘDZYNARODOWA KOMISJA DO DIALOGU TEOLOGICZNEGO MIĘDZY KOŚCIOŁEM RZYMSKO-KATOLICKIM A KONFERENCJĄ BISKUPÓW STAROKATOLICKICH, *Kościół i wspólnota kościelna*, Salzburg (Austria) 2009, nr 72; A. JENSEN, *Ist Frauenordination ein ökumenisches Problem? Zu den jüngsten Entwicklungen in den anglikanischen, altkatholischen und orthodoxen Kirchen*, „Internationale Kirchliche Zeitschrift” 84 (1994) nr 4, 210–228.

¹¹⁴ Por. CONSULTA ANGLICANA – CATTOLICA ROMANA NEGLI USA, *Dichiarazione congiunta sull'unità cristiana e sull'ordinazione delle donne*, 7 novembre 1975, nr 6; DONALD COGGAN, ARCVESCOVO

przyjętej perspektywy zależy też ocena osiągnięć dotychczasowych międzywyznaniowych dialogów na temat ordynacji kobiet.

Podsumowując, należy stwierdzić, że tematyka ordynowania kobiet do kapłaństwa urzędowego zajmuje w ostatnim okresie czasu coraz więcej miejsca w międzykościelnych dialogach doktrynalnych. Może o tym świadczyć wzrastająca liczba tekstów dialogowych, w których znajdujemy mniej lub bardziej znaczące odniesienia do tej trudnej kwestii. W wypracowanych tekstach wiele uwagi poświęca się prezentacji stanowisk dialogujących stron, a tym samym argumentów znajdujących się u podstaw odrzucenia bądź też przyjęcia tej praktyki. Podjęte wysiłki ekumeniczne pozwoliły niewątpliwie na wyjaśnienie wielu kwestii dotyczących ordynacji kobiet, a niejednokrotnie na zbliżenie stanowisk. Nie doprowadziły jednak do porozumienia w sprawie ordynacji kobiet. Uwidoczniły ponadto istnienie zasadniczych problemów i trudności na drodze do takiego porozumienia, których rozwiązanie będzie miało istotny wpływ na dalszy dialog w tej sprawie.

Bibliografia

– Dokumenty (w porządku chronologicznym):

CONSULTA CATTOLICA ROMANA – PRISBITERIANA RIFORMATA DEGLI USA, *Dichiarazione „Il ministero nella chiesa”*, Richmond (Virginia), 30 ottobre 1971, w: *Enchiridion Oecumenicum. Documenti del dialogo teologico interconfessionale*, t. 2: *Dialoghi locali 1965–1987*, G. CERETI, J.F. PUGLISI (red.), Bologna 1988 [= EOe II], s. 1663–1693.

COMMISSIONE INTERNAZIONALE ANGLICANA – LUTERANA, *Rapporto delle conversazioni anglicane-luterane (1970–1972) autorizzate dalla Conferenza di Lambeth e della Federazione luterana mondiale*, Pullach, aprile 1972, w: *Enchiridion Oecumenicum. Documenti del dialogo teologico interconfessionale*, t. 1: *Dialogi internazionali 1931–1984*, G. CERETI, S.J. VOICU (red.), Bologna 1986 [= EOe I], s. 163–193.

COMMISSIONE FEDE E COSTITUZIONE DEL CONSIGLIO ECUMENICO DELLE CHIESE, *Un solo battesimo, una sola eucaristia e un reciproco riconoscimento dei ministri*, Accra 1974, w: EOe I, s. 1337–1390.

- CONSULTA ANGLICANA – CATTOLICA ROMANA NEGLI USA, *Commento alla dichiarazione di Canterbury dell'ARCIC*, Vicksburg (Mississippi), 9 gennaio 1974, w: EOe II, s. 1033–1038.
- Dichiarazione congiunta sull'unità cristiana e sull'ordinazione delle donne*, 7 novembre 1975, w: EOe II, s. 1055–1063.
- COMMISSIONE MISTA CHIESA CATTOLICA – CHIESA METODISTA MONDIALE, *Rapporto degli anni 1972–1976*, Dublino 1976, w: EOe I, s. 951–991.
- CONSULTA TEOLOGICA ANGLICANA – ORTODOSSA NEGLI USA, *Dichiarazione sull'ordinazione delle donne*, New York, 22–24 gennaio 1976, w: EOe II, s. 1219–1223.
- COMMISSIONE DOTTRINALE ANGLICANA – ORTODOSSA, *Dichiarazione concordata*, Mosca, agosto 1976, w: EOe I, s. 199–207.
- CONSULTA ORTODOSSA – CATTOLICA ROMANA NEGLI USA, *La funzione dei vescovi e dei presbiteri*, Washington 1976, w: EOe II, s. 1613–1622.
- KONGREGACJA NAUKI WIARY, *Deklaracja o dopuszczeniu kobiet do kapłaństwa urzędowego „Inter insigniores”* (1976), w: *W trosce o pełnię wiary. Dokumenty Kongregacji Nauki Wiary 1966–1994*, J. KRÓLIKOWSKI, Z. ZIMOWSKI (red.), Tarnów 2010, s. 132–146.
- CONFERENZA TEOLOGICA FRA ANGLICANI E VECCHICATTOLICI, *Dichiarazione congiunta sull'ordinazione delle donne*, Chichester, 18–22 aprile 1977, w: EOe I, s. 274–275.
- DONALD COGGAN, ARCIVESCOVO DI CANTERBURY E DEMETRIOS, PATRIARCA DI COSTANTINOPOLI, *Dichiarazione congiunta*, Fanar, 1 maggio 1977, w: EOe I, s. 263–264.
- A che punto siamo: una sfida per il futuro. Rapporto di dodici anni di lavoro*, dicembre 1977, w: EOe II, s. 1076–1096.
- COMITATO ANGLICANO-CATTOLICO ROMANO, *Consultazione sull'ordinazione delle donne al sacerdozio*. Rapporto, Versailles (Francia), 27 febbraio – 3 marzo 1978, w: EOe I, s. 156–159.
- COMMISSIONE DOTTRINALE MISTA ANGLICANA-ORTODOSSA, *Dichiarazione*, Atene, 18 luglio 1978, w: EOe I, s. 208–214.
- COMMISSIONE INTERNAZIONALE ANGLICANA-CATTOLICA ROMANA (ARCIC I), *Chiariamento circa la dichiarazione concordata sul ministero e ordinazione*, Salisbury 1979, w: EOe I, s. 36–41.
- RZYMSKOKATOLICKO-EWANGELICKO-LUTERAŃSKA KOMISJA MIESZANA, *Urząd duchowny w Kościele*, Lantana (Floryda), 13 marca 1981, w: *Bliżej Wspólnoty. Katolicy i luteranie w dialogu 1965–2000*, red. K. KARSKI, S.C. NAPIÓRKOWSKI, Lublin 2003, s. 237–271.

- COMMISSONE INTERNAZIONALE PER IL DIALOGO TRA I DISCEPOLI DI CRISTO E LA CHIESA CATTOLICA, *Rapporto* (1981), w: EOe I, s. 529–547.
- KOMISJA „WIARA I USTRÓJ” ŚWIATOWEJ RADY KOŚCIOŁÓW, *Chrzest, Eucharystia i Posługiwanie duchowne. Dokument z Limy* (1982), w: *Chrzest. Eucharystia. Posługiwanie duchowne. Dokument z Limy 1982. Tekst i komentarze*, P. KANTYKA, S. PAWŁOWSKI, M. SKŁADANOWSKI (red.), Lublin 2012, s. 17–68.
- GRUPPO DI LAVORO ANGLICANO-CATTOLICO DEL CANADA, *Note circa „Osservazioni sul Rapporto finale dell’ARCIC” pubblicate dalla Congregazione per la dottrina della fede*, aprile 1983, w: EOe II, s. 88–132.
- Immagini di Dio. Riflessioni sull’antropologia cristiana*, luglio 1983, w: EOe II, s. 1097–1125.
- COMMISSIONE LUTERANA – RIFORMATA NEGLI USA, *Un invito all’azione. Rapporto III (1981–1983)*, Philadelphia 1983, w: EOe II, s. 1805–1844.
- COMMISSIONE CONGIUNTA FEDERAZIONE LUTERANA MONDIALE – CONSIGLIO METODISTA MONDIALE, *Rapporto „La chiesa comunità di grazia” sul dialogo 1979–1984*, giugno 1984, w: EOe I, s. 1147–1186.
- COMMISSIONE INTERNAZIONALE ANGLICANA – RIFORMATA, *Rapporto 1981–1984 „Il regno di Dio e la nostra unità”*, Woking (Inghilterra), giugno 1984, w: EOe I, s. 1258–1334.
- COMMISSIONE DOTTRINALE MISTA ANGLICANA-ORTODOSSA, *Rapporto*, Dublino 1984, w: EOe I, s. 215–260.
- Dichiarazione di accordo sul documento di Lima „Battesimo, eucaristia, ministero”*, 1984, w: EOe II, s. 1644–1651.
- GRUPPO DI LAVORO VECCHIOCATTOLICO ED EVANGELICO LUTERANO DELLA BAVIERA, *Memorandum sul ministero ecclesiastico*, Norimberga, 20 ottobre 1984, w: EOe II, s. 718–719.
- GRUPPO DI DIALOGO FRA LUTERANI FINLANDESI E CHIESA LIBERA DI FINLANDIA, *Rapporto e raccomandazioni*, 1984, w: *Enchiridion Oecumenicum. Documenti del dialogo teologico interconfessionale*, t. 4: *Dialoghi locali 1988–1994*, G. CERETI, J.F. PUGLISI (red.), Bologna 1996 [= EOe IV], s. 139–155.
- CHIESA ANGLICANA D’AUSTRALIA – CHIESE DI CRISTO, *Rapporto sulle conversazioni*, novembre 1985, w: *Enchiridion Oecumenicum. Documenti del dialogo teologico interconfessionale*, t. 8: *Dialoghi locali 1995–2001*, G. CERETI, J.F. PUGLISI (red.), Bologna 2007 [= EOe VIII], s. 83–97.
- CHIESA LUTERANA D’AUSTRALIA – CHIESA UNITA IN AUSTRALIA, *Il ministero*, dicembre 1986, w: EOe VIII, s. 319–325.
- COMMISSIONE TEOLOGICA MISTA ORTODOSSA-VECCHIOCATTOLICA, *Dichiarazione comune sulla dottrina sacramentale, sull’escatologia e sulla comunione ecclesiale* (Amersfoort 1985, Kavala 1987), w: *Enchiridion Oecumenicum*.

- Documenti del dialogo teologico interconfessionale*, t. 3: *Dialogi internazionali 1985–1994*, G. CERETI, J.F. PUGLISI (red.), Bologna 2004 [= EOe III], s. 1149–1175.
- GRUPPO MISTO DI LAVORO TEOLOGICO DEL SAE, *La donna nella chiesa*, Roma 1987, w: EOe II, s. 853–856.
- ROBERT RUNCIE E DEMETRIOS I, *Comunicato congiunto*, Londra, 9 dicembre 1987, w: *Enchiridion Oecumenicum. Documenti del dialogo teologico interconfessionale*, t. 7: *Dialoghi internazionali 1995–2005*, G. CERETI, J.F. PUGLISI (red.), Bologna 2006 [= EOe VII], s. 357–360.
- RAPPRESENTANTI DEL CONSIGLIO CONSULTIVO ECUMENICO DEI DISCEPOLI DI CRISTO – RAPPRESENTANTI DELL’ALLEANZA MONDIALE DELLE CHIESE RIFORMATE, *Rapporto „Verso una più stretta koinonia”*, Birmingham 1987, w: EOe III, s. 1033–1049.
- MIĘDZYNARODOWA KOMISJA MIESZANA DO DIALOGU TEOLOGICZNEGO MIĘDZY KOŚCIOŁEM RZYMSKOKATOLICKIM A KOŚCIOŁEM PRAWOSŁAWNYM, *Sakrament kapłaństwa w sakramentalnej strukturze Kościoła ze szczególnym uwzględnieniem znaczenia sukcesji apostołskiej dla uświęcenia i jedności Ludu Bożego*, Uusi Valamo 1988, w: W. HRYNIEWICZ, *Kościół siostrzane: dialog katolicko-prawosławny 1980–1991*, Warszawa 1993, s. 56–66.
- GIOVANNI PAOLO II I ROBERT RUNCIE, *Dichiarazione comune*, 2 ottobre 1989, w: EOe III, s. 134–137.
- Reazione al documento „Il sacramento dell’ordine nella struttura sacramentale della chiesa (in particolare l’importanza della successione apostolica per la santificazione e l’unità del popolo di Dio)”* („Documento di Valamo”), Brighton (Massachusetts), 28 ottobre 1989, w: EOe IV, s. 1303–1311.
- ALLEANZA BATTISTA MONDIALE – FEDERAZIONE LUTERANA MONDIALE, *Rapporto di Ginevra*, 1990, w: EOe III, s. 275–313.
- Dichiarazione sulle ordinazioni anglicane*, 8 maggio 1990, w: EOe IV, s. 841–874.
- COMMISSIONE INTERNAZIONALE ANGLICANA-CATTOLICO ROMANA (ARCIC II), *Dichiarazione congiunta „La chiesa come comunione”*, Dublino, settembre 1990, w: EOe III, s. 24–53.
- CHIESE CRISTIANE DEL SUDAFRICA, *Dichiarazione di Rustenburg*, novembre 1990, w: EOe IV, s. 657–668.
- GRUPPO DI DIALOGO FRA ANGLICANI E CATTOLICI IN CANADA, *Dichiarazione congiunta sull’esperienza dei ministeri delle donne*, Toronto – Ottava, 11 aprile 1991, w: EOe IV, s. 25–70.
- GRUPPO DI DIALOGO FRA LUTERANI E CATTOLICI IN CANADA, *Dichiarazione congiunta*, giugno 1992, w: EOe IV, s. 95–113.

- COMMISSIONE CONGIUNTA CHIESA CATTOLICA – CONSIGLIO METODISTA MONDIALE, *La tradizione apostolica. Rapporto degli anni 1986–1991*, Singapore 1991, w: EOe III, s. 739–773.
- CHIESA [LUTERANA] DI NORVEGIA – CHIESA METODISTA IN NORVEGIA, *Comunione di grazia. Rapporto dei dialoghi*, Oslo, Quaresima 1994, w: EOe VIII, s. 1113–1136.
- SANTER M. – MURPHY-O’CONNOR C., COPRESIDENTI DELL’ARCIC II, *Dichiarazione di presentazione delle „Chiarificazioni su certi aspetti delle dichiarazioni concordate su eucaristia e ministero*, 1994, w: EOe III, s. 155–159.
- COMMISSIONE INTERNAZIONALE ANGLICANA – METODISTA, *Condividere nella comunione apostolica. Rapporto 1988–1996* (Lake Junaluska, gennaio 1996), w: EOe VII, s. 313–353.
- CONSULTAZIONE ORTODOSSA-VECCHIOCATTOLICA, *Riflessioni comuni sulla posizione della donna nella chiesa e sull’ordinazione delle donne come problema ecumenico*, Leviaia (Grecia) e Konstancin (Polonia) 1996, w: EOe VIII, s. 916–921.
- Rapporto concordato su chiesa locale/chiesa universale*, 15 novembre 1999, w: EOe VIII, s. 1183–1214.
- CHIESA AVVENTISTA DEL SETTIMO GIORNO – ALLEANZA RIFORMATA MONDALE, *Rapporto del dialogo teologico internazionale sul tema „La chiesa nell’ambito dell’eredità della Riforma: la sua missione in un mondo di diffusa ingiustizia e di distruzione ecologica* (Jongny sur Vevey (Svizzera), 1–7 aprile 2001, w: EOe VII, s. 405–420.
- CHIESE ORTODOSSE ORIENTALI – ALLEANZA MONDIALE DELLE CHIESE RIFORMATE, *Rapporto di Antelias* (2001), w: EOe VII, s. 1399–1427.
- CONVERSAZIONI FRA LA CHIESA METODISTA DI GRAN BRETAGNA E LA CHIESA D’INGHILTERRA, „*Un patto anglicano-metodista*”. *Dichiarazione comune*, 2001, w: *Enchiridion Oecumenicum. Documenti del dialogo teologico interconfessionale*, t. 10: *Dialoghi locali 2002–2005*, G. CERETI, J.F. PUGLISI (red.), Bologna 2010 [= EOe X], s. 483–564.
- DIALOGO CATTOLICO ROMANO – METODISTA NEGLI USA, *Dialoghi cattolici-metodisti. Trent’anni di missione e testimonianza* (2001), w: EOe VIII, s. 1319–1353.
- GRUPPO INTERNAZIONALE DI LAVORO ANGLICANO-LUTERANO, *Rapporto „Crescita nella comunione”*, maggio 2002, w: EOe VII, s. 229–309.
- COMMISSIONE MISTA DELLA METROPOLIA GRECO-ORTODOSSA IN GERMANIA E DELLA CONFERENZA EPISCOPALE TEDESCA, *Il sacramento dell’ordine (vescovo-presbitero-diacono)*. Sussidio teologico-pastorale, Bonn 2005, w: EOe X, s. 269–277.

- COMMISSIONE INTERNAZIONALE ANGLICANO-CATTOLICA ROMANA PER L'UNITÀ E LA MISSIONE, *Crescere insieme nell'unità e nella missione* (2006), „Il Regno-documenti” (2008) nr 1, s. 12–34.
- INTERNATIONAL COMMISSION FOR ANGLICAN-ORTHODOX THEOLOGICAL DIALOGUE, *The Church of the Triune God. The Cyprus Agreed Statement* (2006): <http://www.anglicancommunion.org/media/103818/The-Church-of-the-Triune-God.pdf> (7 lipca 2015).
- MIĘDZYNARODOWA KOMISJA DO DIALOGU TEologicznego między Kościołem Rzymskokatolickim a Konferencją Biskupów Starokatolickich, *Kościół i wspólnota kościelna*, Salzburg (Austria) 2009, „Studia i Dokumenty Ekumeniczne” 27 (2011) nr 1–2, s. 65–95.
- WSPÓLNOTA KOŚCIOŁÓW EWANGELICKICH W EUROPIE, *Urząd – ordynacja – episkopé* (2011), „Studia i Dokumenty Ekumeniczne” 29 (2013) nr 1–2, s. 93–153.

– Opracowania

- BUJAK J., *Człowiek jako imago Dei. Wokół antropologicznych treści w wybranych dokumentach dialogów doktrynalnych*, Szczecin 2007.
- JENSEN A., *Ist Frauenordination ein ökumenisches Problem? Zu den jüngsten Entwicklungen in den anglikanischen, altkatholischen und orthodoxen Kirchen*, „Internationale Kirchliche Zeitschrift” 84 (1994) nr 4, s. 210–228.
- KASPER W., *Raccogliere i frutti. Aspetti fondamentali della fede cristiana nel dialogo ecumenico*, nr 55, „Il Regno-documenti” (2009) nr 19, s. 585–664.
- NAPIÓRKOWSKI S.C., *Ordynacja kobiet według międzykościelnych dialogów teologicznych*, „Collectanea Theologica” 64 (1994), nr 1, s. 70–86.
- NOCETI S., *Ordinazione/non-ordinazione delle donne e dialogo ecumenico*, „Credere oggi” 27 (2007) nr 4, s. 69–80.
- PERISSINOTTO E., *La questione dell'ordinazione delle donne nei documenti del dialogo ecumenico* (Dissertatio ad licentiam, Pontificium Athenaeum Antonianum, mps), Roma 1997.
- SALACHAS D., *La posizione della Chiesa ortodossa sull'ordinazione delle donne al sacerdozio*, w: *Donna e ministero. Un dibattito ecumenico*, C. MILITELLO (red.), Roma 1991, s. 514–523.

